
Posició social i vot

PID_00246416

Agustí Bosch

Temps mínim de dedicació recomanat: 5 hores

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Clivelles i alineaments electorals	7
1.1. El concepte de clivella	8
1.2. El naixement de les principals clivelles i la configuració dels sistemes de partits	10
2. Classe social i vot	12
2.1. La clivella de classe i les seves conseqüències electorals	12
2.2. Causes del debilitament històric del vot de classe	15
3. Denominació religiosa i vot	17
3.1. La clivella de denominació religiosa i les seves conseqüències electorals	17
3.2. Una versió laxa de la clivella religiosa	19
3.3. Evolució	21
4. Origen i vot	22
4.1. La versió belga: l'origen nacional	22
4.2. La versió americana: l'origen ètnic	26
4.3. La versió mediterrània: l'origen regional o centre/perifèria	27
4.4. La versió escandinava: l'origen urbà o rural	29
4.5. L'expressió territorial de la clivella d'origen	31
5. Altres clivelles	36
5.1. Combinació de clivelles	36
5.2. Sexe i vot	38
5.3. Edat i vot	39
6. Construcció de noves clivelles	42
6.1. Una nova clivella en la societat de benestar	42
6.2. Una nova clivella en la societat del coneixement	44
7. Valoració de les clivelles com a explicació del vot	46
Resum	49
Activitats	51

Exercicis d'autoavaluació.....	51
Solucionari.....	53
Glossari.....	54
Bibliografia.....	56
Annex.....	57

Introducció

Tal com s'ha dit en la introducció general de l'assignatura, a partir d'aquest punt dediquem aquest mòdul i els dos següents a tractar d'explicar les causes del vot dels ciutadans. Intentarem esclarir per què els ciutadans voten els partits que voten, i no pas uns altres. Aquest mòdul explicarà la primera de les causes del vot: la posició social dels individus. Els individus voten un partit determinat com a conseqüència de la posició que ocupen en l'estructura social del seu país.

El fet que un ciutadà sigui de classe obrera o burgès; que sigui catòlic, protestant, musulmà o jueu; que sigui d'origen autòcton catalanoparlant, immigrant castellanoparlant o magribí amb el berber com a llengua pròpia; que visqui a la gran ciutat o en un petit poble de la perifèria del país; que sigui jove o vell; etc., no són fets neutres. Tots aquests fets col·loquen el ciutadà en un lloc determinat de l'estructura social de Catalunya, com també el col·locarien en un lloc determinat de l'estructura social de qualsevol país del món. I en fer-ho, varia la perspectiva amb la qual l'individu mira cap al món, cap a la política i cap a les eleccions. I en conseqüència, el vot d'aquests ciutadans varia.

En aquest mòdul, tractarem d'explicar com la posició social de l'individu condiciona el seu vot, tant entenent aquesta posició social com la seva classe social, la seva denominació religiosa, el seu origen a qualsevol altra característica. Per a fer-ho, farem servir el concepte fonamental de *clivella*.

El concepte de *clivella* és l'aportació fonamental de l'escola sociològica del comportament electoral. També en aquest mòdul tractarem de veure quina va ser l'aportació d'aquesta escola al coneixement sobre qüestions electorals.

Estudiarem quines són les clivelles més rellevants en les democràcies occidentals avançades, amb especial èmfasi a Catalunya, Espanya i l'Europa occidental: la classe social, la denominació religiosa i l'origen. També estudiarem altres clivelles electoralment menys rellevants i d'altres que tot just comencen a aparèixer en les democràcies occidentals avançades.

Sobre l'ordre causal

Aquest factor d'influència en el vot és el més distant en la cadena causal, però que sigui el primer que expliquem no vol pas dir que sigui la causa més important.

Etimologia

La paraula *clivella* és la traducció lliure de la paraula original anglesa *cleavage*. Originalment, al·ludia a la fractura d'una unitat en dues parts o bàndols oposats.

Objectius

L'estudi dels materials didàctics associats a aquest mòdul us permetrà d'assolir els objectius següents:

1. Comprendre les causes del vot dels ciutadans que tenen a veure amb la seva posició en l'estructura social.
2. Dominar els conceptes de *clivella*, *alineament* i *vot de classe*.
3. Conèixer l'escola sociològica del comportament electoral.
4. Conèixer la relació empírica entre el vot i la classe social, a partir d'una comparació entre països i al llarg del temps.
5. Conèixer la relació empírica entre el vot i la denominació religiosa, a partir d'una comparació entre països i al llarg del temps.
6. Conèixer la relació empírica entre el vot i altres variables relatives a la posició social del ciutadà, a partir d'una comparació entre països i al llarg del temps.

1. Clivelles i alineaments electorals

Històricament, la primera resposta a la pregunta "per què la gent vota el que vota?" és molt òbvia en aparença, però molt interessant quan es mira de prop. Els primers tractadistes, integrants del que hem anomenat l'escola sociològica del comportament electoral, contestaven amb un "no és tan important quin partit votes com quins partits hi ha". És a dir, no és tan fonamental el vot dels individus com el catàleg de partits que se li presenten. Per tant, és més important conèixer el sistema de partits del país en qüestió que no pas conèixer què fan tots i cadascun dels votants.

Per tant, la pregunta es transforma. Ara ja no ens preguntem qui vota què, sinó quin sistema de partits hi ha i a què es deu que existeixi aquell i no pas un altre. Quan sapiguem això –diria l'escola sociològica– la pregunta "per què la gent vota el que vota?" quedarà resolta de manera immediata i evident.

Vegem quin sistema de partits hi ha en un país qualsevol i a què es deu que hi hagi aquell sistema i no pas un altre. El sistema de partits de qualsevol país democràtic és fruit de la història d'aquella societat. Com que la política és una manera de regular els conflictes d'aquella societat, l'aparició d'uns partits determinats i no pas d'altres és una conseqüència dels conflictes que han sorgit en aquella societat. Si en un país s'ha desenvolupat tradicionalment un profund conflicte obrer, és molt probable que els obrers s'hagin acabat organitzant d'alguna manera i, al final, hagi aparegut algun partit de base obrera. El resultat serà que entre la classe obrera i aquest partit obrer s'establirà una certa compenetració, que anomenem *alineament*. Igualment, en un país on tradicionalment s'hagi desenvolupat un profund conflicte entre denominacions religioses, és molt probable que alguna d'aquestes s'hagi organitzat d'alguna manera i, al final, hagi aparegut algun partit que prengui com a base una denominació religiosa. El resultat serà que entre aquella denominació religiosa i aquest partit denominatiu també hi haurà un alineament.

Conflictes històrics i partits a Europa

Per què hi ha un partit democratacristià als Països Baixos i al Regne Unit, no? Perquè el conflicte entre denominacions religioses ha estat una constant en el que avui són els Països Baixos, mentre que al Regne Unit, aquest conflicte va quedar més o menys enllestit ja fa més d'un parell de segles.

Per què hi ha hagut tradicionalment un partit comunista fort a Itàlia i a Dinamarca, no? Perquè el conflicte de classes ha estat tradicionalment molt més agressiu a Itàlia que no pas a Dinamarca, on poc després d'iniciada la Revolució Industrial, ja es van arribar a produir importants concessions mútues entre obrers i industrials, cosa que va apaivagar el conflicte i el va conduir cap a postures més moderades.

Vegeu també

Per a una revisió de les diferents escoles del comportament electoral, vegeu l'apartat 3 del mòdul "El comportament polític" d'aquesta assignatura.

Lectura recomanada

S. M. Lipset; S. Rokkan (1967). "Cleavage structures, party systems and voter alignments". A: S. M. Lipset; S. Rokkan (ed.). *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives* (pàg. 1-64). Nova York: The Free Press.

Hi ha traducció al castellà amb la referència següent:

A. Batlle (comp.) (1992). *Diez textos básicos de ciencia política*. Barcelona: Ariel.

Vegeu també

En el subapartat 3.2 es mostra què passa en els països que –com el nostre– no hi ha gaire diversitat de denominacions.

En definitiva, l'existència d'uns partits o d'uns altres en un país és fruit de la història dels conflictes del país, de les contradiccions entre els diferents bàndols d'aquella societat. És la conseqüència natural de l'existència d'unes determinades clivelles en aquell país.

Aquest procés no és, per descomptat, ni determinista ni ineludible. Hi pot haver països en què els conflictes existents ens farien pensar en l'aparició d'uns partits determinats i, en canvi, no siguin aquests els partits que hi apareguin. O al revés, pot ser que determinats conflictes hagin desaparegut i, en canvi, es mantingui els partits que hi corresponen.

1.1. El concepte de clivella

A partir del que s'ha explicat fins aquí, la definició de clivella hauria de ser relativament entenedora a hores d'ara. Una *clivella* és una divisió de la societat en dos bàndols oposats, delimitada per la posició dels individus en l'estructura social, que és profundament sentida pels individus i per aquest motiu acaba configurant els alineaments entre els bàndols de la societat i els partits polítics.

En aquesta definició cal destacar dues característiques:

1) Una clivella sempre està delimitada per la posició dels individus en l'estructura social i, per tant, no pot ser mai una divisió delimitada per qüestions actitudinals o ideològiques. Per exemple, és radicalment fals que hi hagi una clivella esquerra/dreta en les democràcies occidentals. I això és així, no pas perquè aquesta qüestió no generi confrontacions entre dos bàndols de la societat (que ho fa), sinó perquè aquesta no és una divisió estructural, sinó ideològica.

En definitiva, una clivella és una divisió estructural: col·loca els individus en un bàndol o un altre, independentment de la seva voluntat.

2) Però no totes les divisions estructurals d'una societat acaben configurant clivelles. La definició ja especifica que, perquè una divisió estructural es converteixi en clivella, ha de ser profundament sentida pels individus i, com a conseqüència, ha d'acabar configurant uns certs alineaments entre cada un dels dos bàndols de la societat i els seus partits polítics.

Així, doncs, encara que el criteri de delimitació de la clivella sigui sempre una variable estructural, també tindrà sempre dues derivacions no estructurals:

Lectura complementària

La definició originària de *clivella* només recollia el punt 1. Les derivacions normatives i organitzatives es van introduir més tard en l'obra següent:

S. Bartolini; P. Mair (1990). *Identity, competition and electoral availability*. Cambridge: Cambridge University Press.

Per reducció a l'absurd

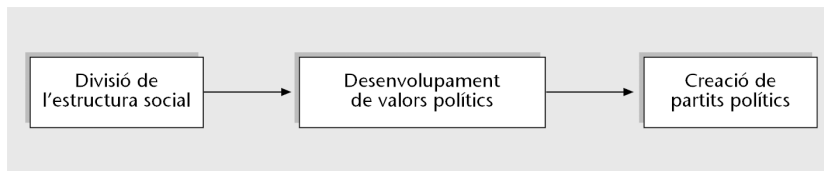
Un obrer no és pas obrer per la seva voluntat. Ens imaginem un obrer que s'aixequi un matí i digui "val, avui em sento burges"?

a) Una **derivació normativa**: la consciència que aquella és una divisió rellevant i, per tant, la defensa d'uns determinats valors polítics.

b) Una **derivació organitzativa**: l'articulació pràctica d'aquests valors i, per tant, la creació d'uns partits polítics que els defensin.

El procés que segueix una divisió estructural per acabar generant alineaments amb uns determinats partits polítics es pot representar amb el gràfic 1.

Gràfic 1. Procés de formació de clivelles

Aquesta cadena causal no és una ineludible: és perfectament versemblant que algunes de les divisions en una societat no esdevinguin políticament rellevants i, per tant, no s'acabin desenvolupant valors polítics que s'hi corresponguin. També és probable que aquests valors polítics hi siguin i, en canvi, no s'acabin formant partits polítics. La influència de l'estructura social sobre el vot no és una influència determinista, sinó probabilística.

Les principals clivelles que hi ha en les democràcies occidentals avançades són la classe social, la denominació religiosa i l'origen.

És important d'aclarir que la denominació religiosa no fa referència a la religiositat de l'individu (la qual cosa no seria pas una qüestió estructural), sinó a la pertinença de l'individu a una comunitat que es defineix religiosament. Un individu pot ser catòlic, protestant, jueu, etc. (en la mesura que pertany a aquesta comunitat denominativa), però no tenir la fe i els valors que aquestes religions prediquen ni observar-ne els preceptes morals.

El desconcertant judaisme de Woody Allen

Qualsevol que hagi vist una pel·lícula de Woody Allen sabrà que ell és jueu, encara que intuïm que la seva observança dels preceptes del judaisme deu ser més aviat esporàdica. Un altre exemple: no sembla que tingui res a veure amb les creences religioses el fet que una comunitat nord-irlandesa cometí atemptats sota l'etiqueta de "comunitat catòlica". Tot això són més aviat pertinences a comunitats (a denominacions) religioses, però no tenen res a veure amb la religiositat.

En resum, una **clivella** és una divisió de la societat que està determinada per la posició dels individus en l'estructura social i que acaba configurant els **alineaments** entre els bàndols de la societat i els partits polítics. En els països occidentals, les clivelles són la classe social, la denominació religiosa i l'origen.

Vegeu també

Tot i que les clivelles contenen sempre una derivació normativa, aquesta part es tracta en el mòdul "Valors polítics i vot".

Un acudit

Un home camina de nit per un carreró fosc de Belfast. De sobte, nota una pistola a la nuca i sent: "catòlic o protestant?". Contesta: "Ateu!". Després d'uns segons d'incertesa sent: "D'acord, però ateu catòlic o ateu protestant?".

Una qüestió fonamental és per què aquestes tres clivelles són les més rellevants de les societats occidentals, i per què no unes altres. La resposta té a veure amb la història europea dels darrers tres segles, cosa que ens adreça cap al subapartat següent.

1.2. El naixement de les principals clivelles i la configuració dels sistemes de partits

Als segles XVIII i XIX es produeixen a Europa tres fenòmens que n'afectaran profundament l'estructura social. La configuració de l'estat nació, la Reforma protestant i la Revolució Industrial. De manera molt resumida, es podria dir que la Revolució Industrial dóna lloc a dos conflictes: el que enfronta la burgesia als treballadors i el que enfronta els terratinents als industrials. La formació de l'estat nació dóna lloc a tres conflictes: el que enfronta el centre dominant i que dirigeix l'estat contra la perifèria dominada, el que enfronta unes comunitats culturals amb unes altres, i el que enfronta els súbdits del poder civil als súbdits del poder eclesiàstic. Finalment, la Reforma protestant dóna lloc al conflicte que enfronta els catòlics amb els protestants. Tal com mostra la taula 1, d'aquests sis conflictes, en sorgeixen tres clivelles.

Taula 1. Les principals clivelles en l'Europa occidental

Fita històrica	Conflicte generat	Clivella final
Revolució Industrial	Burgesia i treballadors	Clivella de classe social
	Industrials urbans i terratinents rurals (i camperols)	Clivella d'origen
Formació de l'estat nació	Centre dominant i perifèria	
	Unes comunitats culturals contra unes altres	
	Súbdits de l'estat i súbdits de l'Església	Clivella de denominació religiosa
Reforma protestant	Catòlics i protestants	

Les societats occidentals actuals estan fragmentades en diversos bàndols. Sigui quina sigui la societat de què es tracti, sabem que serà una societat dividida per una o més d'aquestes clivelles. I aquesta divisió serà fonamental en la seva estructura social.

Al final del segle XIX i al principi del XX, l'estructura social d'aquestes societats ja estava fonamentada en aquestes clivelles; l'aparició del sufragi universal no es va fer en el buit, sinó sobre unes societats fortament fragmentades. Per tant, la formació dels partits polítics moderns també es va haver de fer en aquestes societats fortament fragmentades. Aquesta base social és fonamental per a entendre com es van crear històricament aquests partits.

Sufragi universal

L'ampliació del sufragi va ser un dels primers enfrontaments entre els dos bàndols de la clivella de classe.

Cada un dels bàndols existents en aquestes societats fortament fragmentades van acabar creant els seus productes culturals, artístics, etc., i també polítics. De la mateixa manera que cada un d'aquests bàndols va crear, per exemple, el seu equip de futbol, també va acabar creant el seu partit polític. Van aparèixer, així, els partits polítics de tal o tal bàndol: si en aquella societat hi havia un bàndol dels treballadors, va aparèixer el partit dels treballadors, si hi havia un bàndol dels catòlics, va aparèixer el partit dels catòlics, etc.

Els partits polítics, doncs, es formen sobre una estructura social establerta i es presenten com el partit de tal o tal bàndol. I estableixen lligams amb un sector de la societat perquè la seva pròpia existència es deu a aquell sector de la societat. En una paraula, els partits representen un bàndol de la clivella.

El nom dels partits i el seu origen en l'estructura social

La qüestió del nom dels partits i el seu origen es percep fins i tot en els noms dels primers partits que es van formar. Per exemple, tot i que hem traduït el *Labour Party* macarrònicament per Partit Laborista, seria molt més adequat d'anomenar-lo Partit del Treball o Partit dels Treballadors. De la mateixa manera, molts dels partits similars s'anomenaven partits obrers. A Espanya, hi ha l'exemple del PSOE, en el nom del qual perdura la O d'obrer. A Catalunya el partit obrer per excel·lència fou el POUM, que també exhibia la mateixa O.

Igualment, hi va haver partits dels catòlics i partits dels cristians en molts països (quasi tots els que ara s'anomenen *democratacristians* o *populars*), també *partits agraris*, *partits nacionals*, etc.

Cal deduir de tot l'anterior que l'existència d'uns partits o uns altres en un país és una qüestió històricament contingent: depèn dels esdeveniments que la història hi ha propiciat. El sistema de partits de cada país és una mena de registre geològic en el qual es sintetitzen els conflictes que aquella societat ha anat patint.

En definitiva, els partits van ser constituïts per un dels bàndols de la clivella, i és lògic, doncs, que els individus que pertanyen a aquell bàndol desenvolupin **alineaments** amb aquell partit. I una vegada és clar que hi ha partits que són propis de cada sector social, la pregunta sobre quin partit vota cada individu esdevé poc rellevant: cada individu vota, lògicament, "el seu". No votarà per l'adversari! El vot esdevé una qüestió d'identitat, no pas d'elecció. I des d'aquesta perspectiva, el vot és gairebé "automàtic". Els obrers voten el partit obrer, els catòlics voten el partit catòlic, etc.

Tot seguit detallarem en diversos apartats la influència que cada clivella té sobre el vot. Començarem per la classe social, seguirem per la denominació religiosa, i acabarem amb l'origen.

Analogies

Amsterdam és un bon exemple de fins a quin punt les denominacions religioses han generat productes propis, no solament en cultura i política, sinó fins i tot en futbol: l'Amsterdam era l'equip dels calvinistes i l'Ajax, dels jueus.

Lectura complementària

Sobre la formació del sistema de partits d'un país, podeu consultar l'obra següent:

S. Bartolini (1988). "Partidos y sistemas de partidos". A: G. Pasquino i altres (ed.). *Manual de ciencia política*. Madrid: Alianza.

Contra el determinisme

Insistim que cal no llegir aquest procés de desenvolupament d'alineaments com quelcom determinista i ineludible.

2. Classe social i vot

Totes les democràcies occidentals avançades tenen una estructura social dividida en classes socials. Hom pot complicar molt la descripció de les classes que hi ha en una societat, però el més habitual ha estat analitzar aquest aspecte en termes dicotòmics: per una banda, hi hauria la **classe obrera** (també anomenada **classe treballadora** o **classe baixa**); per una altra, hi hauria la **burgèsia** (també anomenada **classe benestant** o **classe alta**).

Passarem per alt la discussió sobre com es defineixen aquestes classes –que és una qüestió més pròpia de la teoria de l'estructura social. Només subratllem que la divisió en classes constitueix la divisió de caire més econòmic: una divisió entre els que tenen i els que no tenen. Però, de moment, el que ens interessa no és què són les classes socials, sinó quines conseqüències electorals tenen.

2.1. La clivella de classe i les seves conseqüències electorals

Per a entendre les conseqüències electorals de la clivella de classe, seria ideal retrocedir uns quants anys i imaginar les comunitats obreres del segle XIX i principi del XX. Eren comunitats tancades, on tots els veïns eren obrers (habitualment, de la mateixa indústria), predestinats a jubilar-se del mateix ofici amb el qual havien començat. Tothom votava el mateix, perquè tothom pertanyia a la mateixa col·lectivitat i el partit obrer era "el seu partit". Com que la majoria d'aquests obrers eren poc qualificats i no tenien estudis, el vot tampoc no es podia deliberar gaire. El vot no es decidia: era automàtic. I si hi havia algun dubte, els contactes entre iguals reforçaven aquesta tendència.

El tipus de vot que es deriva de la influència que hi exerceix la clivella de classe social és el que anomenem **vot de classe**, el qual pressuposa l'existència de partits obrers i de partits burgesos, i també d'uns forts **alineaments** dels obrers amb els partits obrers i dels burgesos amb els partits burgesos.

Denominació

Particularment, m'agrada la denominació anglosaxona *middle-class*. No la fem servir aquí perquè, traduïda, té resonàncies de classe intermèdia, cosa que és equívoca.

Visita recomanada

Visiteu algun dia alguna de les nombroses colònies industrials que hi ha per Catalunya, o també alguna antiga població minera. Us fareu una idea de què era una comunitat obrera aïllada.

Lògicament, el vot de classe preveu que els obrers votaran partits obrers i la burgesia votarà partits burgesos. La pregunta és si és empíricament cert que les classes votin així: dit d'una altra manera, si es pot verificar empíricament l'existència d'un potent vot de classe. Amb la intenció d'esbrinar-ho, la taula 2 mostra per quins partits vota la classe obrera i per quins partits vota la burgesia en diferents països.

Taula 2. Vot de classe i partits polítics en diferents països de l'Europa occidental

Espanya	Empleat	Autònom	Negoci familiar
Partido Popular - PP (amb UPN a Navarra)	38	53	48
Partido Socialista Obrero Español (PSOE)	30	20	30
Izquierda Unida (IU)-(ICV a Catalunya)	9	3	0
D'altres i en blanc	24	25	22

Dinamarca	Empleat	Autònom	Negoci familiar
Socialdemokraterne	29	15	0
Venstre	24	43	63
DetRadikaleVenstre	13	9	13
SFSocialistiskFolkeparti	11	5	0
DanskFolkeparti	8	12	13
D'altres i en blanc	15	16	13

Regne Unit	Empleat	Autònom	Negoci familiar
Labour	37	32	12
Conservative	34	35	56
Liberal Democrat	17	20	24
D'altres i en blanc	12	13	8

França	Empleat	Autònom	Negoci familiar
PS (PartiSocialiste)	39	23	7
UMP (Union pour un MouvementPopulaire)	25	51	57
FN (Front National)	10	12	7
FDG (Front de Gauche)	5	2	7

Font: Enquesta Social Europea (2012-2013, 6a.onada).

El vot de classe i la ideologia

Cal advertir que *partit obrer* no vol dir necessàriament 'partit d'esquerres'. Tot i que hi ha una relació empírica, podem trobar partits obrers de dretes i també partits burgesos d'esquerres. La ideologia és una qüestió que ja explicarem en l'apartat 4 del mòdul "Valors polítics i vot".

EELV (Europe Ecologie Les Verts)	5	4	0
D'altres i en blanc	16	9	21

Font: Enquesta Social Europea (2012-2013, 6a.onada).

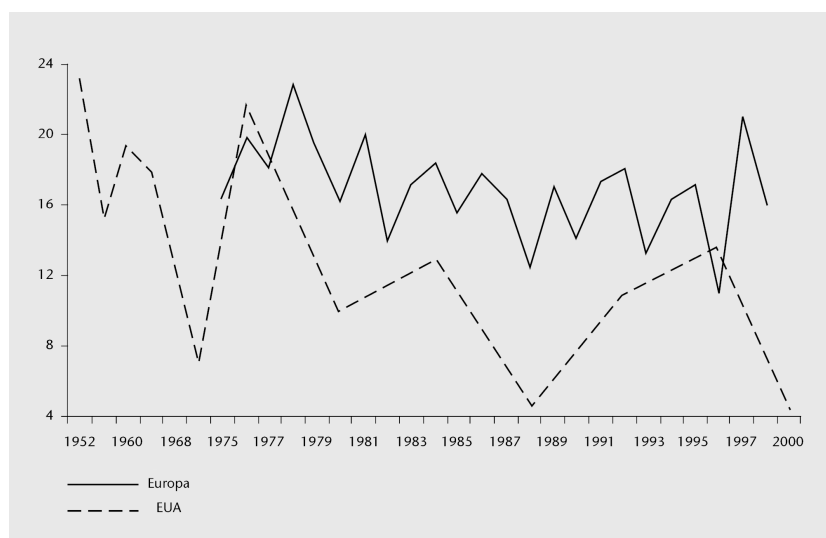
De les dades que hem mostrat, se'n poden extreure algunes conclusions:

- Efectivament, els obrers voten molt diferent que la burgesia. Per tant, es verifica el vot de classe.
- El vot de classe no sembla tan potent per a dir que els obrers voten "automàticament" per un partit obrer, i que les classes mitjanes voten "automàticament" per un partit burgès.
- Hi ha països en què la diferència de vot entre les classes és més àmplia que en d'altres. En concret, exemples de països en què el vot de classe és més potent podrien ser el Regne Unit i Dinamarca (i, de fet, la conclusió sobre Dinamarca es pot generalitzar als països escandinaus).

Per tal d'esbrinar si el vot de classe és molt potent o no, Robert Alford va concebre un índex que mesurava aquesta potència. El podem enunciar com el percentatge d'obrers que voten partits obrers menys el percentatge de burgesos que vota partits obrers. És fàcil de veure que si el vot estigués completament determinat per la classe social, l'índex d'Alford seria igual a 100; i si la classe social fos completament irrelevant, l'índex d'Alford esdevindria igual a 0.

El gràfic 2 mostra l'evolució de l'índex d'Alford al llarg del temps per als països europeus i per als Estats Units.

Gràfic 2. Evolució de l'índex d'Alford

Font: eurobaròmetre per a les dades europees i NES, 2000 per a les dades dels Estats Units.

Lectura complementària

L'índex d'Alford original era lleugerament diferent, però l'hem adaptat per raons didàctiques. Podeu veure l'original en la referència següent:

R. Alford (1963). *Party and society*. Chicago: Rand McNally.

Malgrat que el vot de classe ha caigut més als Estats Units que no pas a Europa, el cert és que s'ha anat debilitant arreu. La pregunta evident és quina n'és la causa.

2.2. Causes del debilitament històric del vot de classe

S'han proposat moltes explicacions per al debilitament del vot de classe, tanmateix, nosaltres optarem per agrupar-les en quatre punts, sense pretensió d'exclusivitat.

1) El vot dels obrers és cada dia menys "automàtic"

Les necessitats productives actuals són molt diferents de les del segle XIX. Aquestes necessitats productives valoren la flexibilitat dels treballadors, de manera que ara els individus gaudeixen d'una mobilitat ocupacional (tots comencem la vida activa treballant d'una cosa i ens jubilem treballant d'una altra) i d'una mobilitat social (alguns canvien de classe social al llarg de la seva vida) molt més grans. Igualment, el nivell d'estudis de la població ha augmentat enormement, en part perquè aquestes mateixes necessitats productives requereixen més tecnificació i menys obrers no qualificats.

L'obrer tradicional, sense estudis, que treballava tota la vida al mateix lloc, i sovint reclòs en una comunitat obrera aïllada, és una imatge caduca. Potser els obrers tradicionals que encara queden continuen manifestant un alineament sòlid amb els partits obrers i els continuen votant automàticament, però cada dia n'hi ha menys. Ara els obrers són diferents.

2) S'han reduït les diferències entre les classes

Durant els darrers cinquanta anys –per no parlar dels darrers cent cinquanta– les diferències entre el nivell de vida de les dues classes han esdevingut molt menys espectaculars. En els països occidentals, la classe obrera ha augmentat el seu nivell de vida de manera notable, tant per l'augment dels ingressos directes com per la seguretat que ha generat el funcionament de l'estat del benestar. A més de la millora objectiva del nivell de vida de la classe obrera, també hi ha hagut un canvi subjectiu molt important: l'estil de vida de la classe treballadora s'ha aburgesat.

Reducció, no desaparició

No diem pas que no hi hagi diferències, sinó que les diferències que hi havia abans eren més grans.

Una altra hipòtesi és que aquestes diferències senzillament s'hauria traslladat al Tercer Món.

Tant si és pel nivell de vida objectiu com per l'estil de vida subjectiu, cada vegada és més difícil que els obrers actuïn per aquesta identitat obrera. En conseqüència, l'alineament amb els partits obrers es debilita.

De la mateixa manera que amplis sectors de la classe treballadora s'han aburguesat, també és veritat que alguns sectors de l'antiga burgesia s'han proletaritzat. Molts comptables i oficinistes, que fa cent anys formaven part d'una classe benestant i influent, han quedat arraconats en feines rutinàries amb poc prestigi i retribució.

3) Ha aparegut una nova classe social

Un dels canvis més importants en l'estructura econòmica de les democràcies avançades és l'increment extraordinari del sector de serveis. Avui dia, aquest sector ocupa una amplíssima porció de la població activa d'aquests països. Una gran part de la població ocupada en el sector de serveis són professionals amb alts nivells d'estudis que gaudeixen de bones condicions laborals i econòmiques i que tenen un estil de vida acomodat. Aquests professionals no són assimilables a l'antiga burgesia. És més, des d'un punt de vista estrictament formal, són assalariats!

Aquesta nova classe social no és burgesia, però tampoc no és classe obrera. A falta d'una denominació més acurada, se n'ha dit *nova classe mitjana* (la qual cosa és problemàtica perquè té ressonàncies de classe intermèdia, quan no ho és). Alguns autors l'han denominada *classe de serveis*, que tampoc no és satisfactori.

Aquesta nova classe mitjana, però, no manifesta els mateixos alineaments que les dues classes anteriors i, lògicament, té un comportament electoral que no quadra amb cap d'aquelles. Per tant, la seva aparició i expansió fa que el vot de classe es debiliti.

4) Els partits han adoptat estratègies interclassistes

Hi havia un tipus de partits que quadrava molt amb les clivelles. Es tractava dels anomenats **partits de masses**, els més coneguts dels quals eren els partits obrers. No obstant això, durant la segona meitat del segle XX, els vells partits de masses han estat substituïts pels nous **partits catch-all**, els quals apelen a la totalitat de l'electorat i no pas a col·lectius específics. D'aquesta manera, els obrers han quedat orfes de partits propis, ja que aquells que havien estat els seus partits s'han transformat i ara rebutgen identificar-se com "el seu partit": ara han passat a identificar-se com el partit "de tots". Aquesta estratègia dels partits fa impossible que els seus votants de classe s'hi alineïn.

És clar que aquesta nova estratègia dels partits debilita el vot de classe per la banda de l'oferta. Encara que les classes fossin tan sòlides com abans (cosa que no passa, com han mostrat els darrers tres punts), la manca de partits definits tenint en compte la clivella fa que el comportament electoral se'n ressenti.

El concepte de classe

Alguns experts argumenten que ha canviat el mateix concepte de *classe social*. Això és tant com dir que la vella clivella de classe social ha estat substituïda per una de nova que hauria aparegut darrerament.

Vegeu també

Sobre l'aparició de la nova clivella social, vegeu l'apartat 6 d'aquest mòdul.

Vegeu també

Sobre els diferents tipus de partits que hi ha hagut en la història, consulteu les assignatures *Partits i sistemes electorals* i *Ciència*

3. Denominació religiosa i vot

A l'hora de tractar la influència de la denominació religiosa dels individus en el seu vot, convé ser especialment conscient de la petitesa del racó de món en el qual vivim. En la resta del món occidental, la varietat de denominacions religioses és molt més habitual del que ho és en la nostra societat predominantment catòlica. La majoria de societats occidentals estan dividides en diferents comunitats definides per la denominació religiosa.

L'heterogeneïtat religiosa en el món

La llista d'exemples d'entre els països occidentals és pràcticament inacabable: a Alemanya hi ha catòlics i luterans; als Països Baixos, catòlics i calvinistes; al Regne Unit, anglicans, protestants i catòlics; a Suïssa, protestants i catòlics; al Canadà, protestants i catòlics; i als Estats Units, nombroses denominacions protestants principals, encara més de protestants evangèlics, catòlics, jueus i un llarg etcètera.

Lògicament, en sortir dels països occidentals, la diversitat encara s'accentua més: serveixin com a exemple les divisions entre hindús i musulmans a l'Índia; entre catòlics i animistes en molts països africans; entre cristians i budistes en molts països del sud-est asiàtic; entre cristians maronites, catòlics i ortodoxos, i musulmans sunnites, xiïtes i drusos al Líban; entre ortodoxos, catòlics, i musulmans a Bòsnia; i un llarguíssim etcètera.

Enfront d'aquesta diversitat, l'homogeneïtat catòlica dels països llatins no ens hauria de fer oblidar que som més una excepció que no pas la norma.

3.1. La clivella de denominació religiosa i les seves conseqüències electorals

La qüestió que ens ocupa aquí no és tant l'existència de les divisions en denominacions religioses com la seva rellevància electoral. És empíricament cert – com conjecturava la teoria de les clivelles – que els diferents bàndols de la denominació religiosa tindran els seus propis partits? Si això és així, hauria de ser visible una clara diferència en el comportament electoral de les diferents col·lectivitats.

Les dades de la taula 3 tracten de verificar aquest fenomen.

Taula 3. Denominacions religioses i partits polítics en diferents països occidentals (dades actualitzades a l'annex)

GB	Anglicans	Catòlics	D	Catòlics	Luterans
LAB	40,1	55,8	CDU-S	47,6	31,4
CONS	36,4	25,1	SPD	33,3	46,0
LIB	18,9	14,3	B90/G	8,4	10,6
GRE	1,6	1,7	FDP	4,9	6,3

NL	Catòlics	Reformistes	Calvinistes	D'altres
PvdA	18,7	18,4	5,9	20,3
VVD+	34,0	36,6	13,9	29,7
CDA+	40,7	41,1	75,4	37,6
Verds	4,6	2,6	4,3	10,9

US	Protestants principals	Protestants evangèlics	Catòlics	D'altres
Gore	55%	39%	48%	80%
Bush	43%	58%	49%	15%
Altres	1%	3%	2%	5%

Font: eurobaròmetre (fitxer agregat) per a Europe i NES, 2000 per als Estats Units.

Les dades d'aquesta taula mostren dues regularitats interessants:

1) Les diferents denominacions voten, en efecte, de manera diferent en alguns països. En concret, els protestants evangèlics als Estats Units voten molt més els republicans que no pas les altres denominacions, les quals tendeixen a votar molt més sovint els demòcrates. Als Països Baixos –seu del conflicte entre denominacions– els calvinistes voten desproporcionadament els partits confessionals (CDA, SGP i GPV), mentre que la resta voten més els partits liberals (VVD i D66) i el PvdA. Al Regne Unit, els catòlics tendeixen a votar laborista molt més sovint que no pas els anglicans, els quals són molt més partidaris del Partit Conservador. A Alemanya, els catòlics són molt proclius a votar la CDU/CSU, mentre que els luterans són més partidaris de l'SPD.

2) No hi ha una pauta comuna al llarg dels països. Per exemple, no seria cert afirmar que els catòlics tendeixen a votar partits més conservadors arreu del món. Això pot ser cert per a Alemanya, però és fals als Estats Units, i en estats com el Regne Unit o els Països Baixos fan precisament el contrari.

En realitat, la connexió entre denominació religiosa i vot es fa de manera específica país a país, ja que és una relació contingent de la situació cultural i històrica del país.

En definitiva, la relació entre denominació religiosa i vot no va en una sola direcció universal, sinó que és una relació que depèn dels alineaments específics que s'hagin produït històricament a cada país.

L'única regularitat universal que s'hi pot observar és que les denominacions majoritàries o predominants a cada país tenen tendència a alinear-se amb partits tradicionals, més aviat defensors de l'*statu quo*, mentre que les denominacions minoritàries a cada país tenen tendència a alinear-se amb partits transformadors, més aviat contraris a l'*statu quo*. Així, els catòlics americans –on són una denominació clarament minoritària– tenen més tendència a votar el Partit Demòcrata, que és un partit més transformador; i en canvi, els catòlics bavaresos –on són la denominació predominant– voten desproporcionadament la CSU, que és el típic partit tradicional i conservador.

3.2. Una versió laxa de la clivella religiosa

En una versió rigorosa de la clivella de denominació religiosa, només hi hauria clivella quan una societat estigués fracturada en dues o més denominacions religioses. Això no obstant, s'ha popularitzat una versió menys rigorosa d'aquesta clivella. En aquesta nova versió, la paraula *denominació* desapareix i en lloc d'aquesta es fa servir el terme *clivella religiosa*. Aquesta clivella s'aplicaria a les societats de denominació homogènia i dividiria aquells individus que estan més integrats en la denominació religiosa hegemònica d'aquells que no hi estan integrats.

Clivella religiosa en països homogenis

A Itàlia es parla d'una subcultura catòlica per a referir-se a aquells italians que no solament són catòlics, sinó que a més, comparteixen les activitats i ritus d'aquesta col·lectivitat. Igualment s'aplica a la resta de països llatins en els quals la denominació catòlica és hegemònica. Altres exemples serien els països escandinaus, en què els protestants són quasi únics; o també el Japó, en què pràcticament tots són xintoistes.

En aquesta nova versió, menys rigorosa, la clivella religiosa divideix, per exemple, els catòlics dels no catòlics. Però els no catòlics no són pas d'altres denominacions, com podríem pensar, sinó gent que no estan integrats en la col·lectivitat catòlica hegemònica.

És important de remarcar que aquesta versió de la clivella s'allunya perillosament del seu significat original. El perill rau en el fet que la divisió es basa en una qüestió massa propera als valors dels individus. Hom podria pensar

Advertiment

Quan parlem de partits tradicionals, més aviat defensors de l'*statu quo*, no ens referim necessàriament a partits de dretes, sinó a partits acostumats a la complicitat de grups predominants.

Vegeu també

Els conceptes de *dretes* i *esquerres* s'introdueixen en el mòdul "Valors polítics i vot"; en aquest mòdul és innecessari.

Recordatori

Acceptem que els valors tenen un paper en la clivella, però no pas en la seva delimitació.

que aquesta clivella divideix els creients dels no creients, els religiosos dels no religiosos, els que tenen fe dels que no en tenen. I això no seria una clivella, perquè no es basaria en una qüestió estructural, sinó de valors.

Malgrat tot, també es pot argumentar que la divisió entre catòlics i no catòlics en països com el nostre no és principalment una qüestió de valors i creences, sinó una qüestió de pertinença a una col·lectivitat, de seguiment d'unes activitats comuns. I això és l'única cosa que fa tolerable parlar d'una clivella en aquest sentit.

En qualsevol cas, és important veure la influència que aquesta segona versió de la clivella religiosa té sobre el vot. Els estudis que han analitzat aquesta qüestió sovint han trobat que la influència és molt gran en països com Bèlgica, els Països Baixos i Itàlia; mitjana en països com Dinamarca, Suècia, Noruega, França i Espanya; baixa en països com Alemanya, Irlanda, Islàndia, Portugal i Grècia; i pràcticament nul·la al Regne Unit.

Malgrat que aquestes regularitats són força acceptades per la comunitat acadèmica, no hi ha acord sobre quines són les causes de la desigual potència de la clivella religiosa en els diversos països. Alguns han avançat que les diferències es deuen a quina és la denominació majoritària del país.

En els països catòlics com Bèlgica i Itàlia, la clivella religiosa tindria més influència electoral perquè l'Església catòlica ha permès que les seves organitzacions d'adoctrinament continuessin barrejant adoctrinament religiós i adoctrinament cívic (o directament polític). Per això, els catòlics estan més exposats als missatges polítics de l'Església quan van a catequesi i a altres cerimònies, i tot això influeix en el seu vot. En canvi, en països protestants com els escandinaus, l'Església s'implica menys en qüestions polítiques i les evita deliberadament en l'adoctrinament, i això reduiria l'eficàcia electoral de la clivella religiosa.

A aquesta explicació s'hi poden presentar nombroses objeccions. Dinamarca és el tipus ideal de país protestant i, en canvi, la clivella religiosa hi té una influència força potent. Irlanda i Portugal són països tant o més catòlics que Bèlgica i Itàlia i, en canvi, presenten influències molt dèbils. I Grècia presenta una influència molt dèbil malgrat que la postura tradicional de l'Església ortodoxa grega no ha estat precisament de gran imparcialitat política.

Un altre argument que s'ha aportat per a explicar les diferències entre països és la dels partits específics. La rellevància electoral de la clivella religiosa seria gran en països que han desenvolupat i mantingut partits específicament cristians. Els tres països amb més influència (Bèlgica, Països Baixos i Itàlia) coincideixen a mantenir forts partits democratacristians. En canvi, països de baixa influència com el Regne Unit, Grècia, Portugal i Islàndia són països on aquests partits no han existit o no han subsistit.

Clivella

Siguem pràctics, hi ha una altra raó per a admetre aquesta versió de la clivella en un manual com aquest. És senzillament que la majoria d'autors la utilitzen habitualment –tot i que no ens agradi!

Anècdota

Teòricament, la implicació de l'Església catòlica en afers polítics ha disminuït des del Concili Vaticà Segon. En la pràctica, la disminució ha estat lenta. S'explica que un capellà italià, en la prèdica d'un diumenge electoral, va dir: "seguint les instruccions del Concili, no us diré qui heu de votar. Però si voteu, és que sou demòcrates, i si sou aquí, és que sou cristians. A partir d'aquí, voteu segons la vostra consciència".

Aquest argument quadra més amb la realitat, però és problemàtic. Com a mínim, s'hi hauria d'afegir un *pro* i un *contra*:

1) **Contra:** és un argument enganyós. Seguint la lògica de les clivelles i dels alineaments, l'existència de partits cristians no seria la causa d'una gran influència de les divisions religioses sobre el vot, sinó la conseqüència. És a dir, un procés de sorgiment d'un partit alineat amb un electorat cristià que quadraria amb la teoria de les clivelles pressuposaria que el partit és la creació de la clivella i no pas al revés.

2) **Pro:** l'argument il·lustra la relació retroactiva (*feedback*) entre partits i clivelles. Acceptant i tot que els partits cristians no poden ser la causa inicial d'una potent influència de les divisions religioses sobre el vot, sí que podem acceptar que l'existència de partits cristians ajuda a mantenir la clivella i consolidar-la. En general, l'existència de partits alineats amb un bàndol de la clivella (la derivació organitzativa) la pot mantenir i consolidar per mitjà de la seva acció.

3.3. Evolució

Hi ha raons per a pensar que la influència que aquesta clivella té sobre el vot hauria d'haver anat davallant. Els processos de secularització que han afectat l'Europa occidental durant els darrers cinquanta anys són un argument versemblant per a justificar aquesta davallada. També hi hauria d'influir el fet que les esglésies tenen cada vegada més difícil la seva intervenció en assumptes públics. Això no obstant, els estudis que han intentat verificar aquesta evolució s'han trobat amb la curiosa conclusió que les diferències de vot entre els diversos bàndols de la clivella es mantenen al llarg del segle XX. O com a mínim, els canvis que s'hi detecten no són unidireccionals ni clars.

La interpretació més acceptada d'aquesta conclusió és que els individus més integrats en col·lectivitats religioses segueixen estant alineats amb els seus partits respectius i els voten amb la mateixa constància, i que el canvi fonamental vindria més aviat de la disminució del nombre d'individus que estan integrats en aquestes col·lectivitats. Per dir-ho d'una altra manera, és possible que els catòlics continuïn votant per partits específics, però potser ara n'hi ha menys, de catòlics.

El cas espanyol

Curiosament, el cas espanyol és dels pocs en què hi ha un cert acord a concloure que la clivella religiosa ha perdut vigor. Si bé al principi de la transició, els catòlics votaven desproporcionadament per la UCD, durant els anys vuitanta els catòlics espanyols van tenir un comportament molt més heterogeni, i el seu vot es va dividir entre PSOE i AP. Fins i tot als anys noranta, quan el PP rep l'herència electoral de la UCD, els catòlics mantenen un percentatge notable de vot al PSOE. Això, juntament amb el fet que el PP assoleix una implantació significativa entre els no catòlics, fa que el vigor electoral de la clivella religiosa no hagi tornat mai més a ser el que era en l'Espanya del final dels setanta i de la República.

Vegeu també

Vegeu la derivació organitzativa en el subapartat 1.1 d'aquest mòdul.

Lectures recomanades

Sobre la influència de la religió en el vot, vegeu:

R. Dalton (2002). *Citizen politics*. Chatham (NJ): Chatham House.

L'obra més actualitzada de la qual tenim referència és:

D. Broughton; H. M. ten Napel (2000). *Religion and mass electoral behaviour in Europe*. Londres: Routledge.

4. Origen i vot

Tal com hem dit, la **clivella d'origen** adopta versions diverses en diverses societats:

- 1) A Bèlgica i en algunes nacions sense estat, l'origen és una divisió basada en identitats nacionals diferents.
- 2) Als Estats Units i en molts altres països d'Amèrica, l'Àsia i l'Àfrica, la diversitat d'origen té un fonament ètnic.
- 3) En alguns països mediterranis, el conflicte d'origens es tracta d'una confrontació regional entre el centre dominant i la perifèria del país.
- 4) En els països escandinaus, les diferències d'origen es basen fonamentalment en la procedència rural o urbana dels ciutadans.
- 5) En els subapartats següents, aportem exemples empírics d'aquestes quatre versions que pot prendre la clivella d'origen.

4.1. La versió belga: l'origen nacional

Algunes de les societats que hi ha a Europa són molt heterogènies pel que fa a la qüestió nacional. En aquests països, la clivella d'origen sol adoptar el nom de **clivella d'origen nacional** o de **clivella nacional**.

Bèlgica n'és l'exemple més típic, ja que hi conviuen dues comunitats nacionals molt diferents: els flamencs i els valons. El que diferencia les dues comunitats no és la seva denominació religiosa (són catòlics), ni la seva classe social (hi ha burgesos i obrers a totes dues bandes), sinó l'origen nacional de cada una de les comunitats. Els flamencs procedeixen dels antics merovingis i la seva història ha estat molt lligada als pobles germànics, amb qui comparteixen la llengua neerlandesa. La seva nació s'anomena *Flandes*. Contràriament, els valons han estat sempre molt més relacionats amb els francesos, els seus veïns del sud, amb els quals també comparteixen la llengua. La seva nació s'anomena Valònia. La creació de l'Estat de Bèlgica els va aplegar en un sol estat, però ha continuat essent un estat amb dues comunitats nacionals clarament diferenciades.

Un altre exemple similar al belga és el cas d'Irlanda del Nord. Hi conviuen dues col·lectivitats nacionals diferents: per una banda, hi ha els irlandesos, que comparteixen origen nacional amb els veïns del sud. I per una altra banda, hi ha els "anglesos", que comparteixen origen nacional amb els seus antecessors britànics que van immigrar-hi des d'Anglaterra i Escòcia al segle XVIII. El cas d'Irlanda del Nord ens mostra la gran incidència que té la immigració en la creació de col·lectivitats amb orígens nacionals diversos.

Altres exemples similars que podem trobar al Regne Unit són Escòcia i el País de Gal·les. En tots dos països, la copiosa immigració procedent d'Anglaterra ha facilitat l'existència de comunitats nacionals diferenciades. També a l'Estat espanyol hi ha dos casos paral·lels –Catalunya i el País Basc– en els quals la nombrosa immigració espanyola ha facilitat l'existència de col·lectivitats amb orígens nacionals diferents.

Fora de l'Europa occidental, els exemples es multipliquen. A Bòsnia conviuen els bosnis descendents dels otomans amb els serbis i els croats. A l'Afganistan conviuen els paixtús i els daris d'origen persa (els quals, a la vegada, són plurals: hi ha tadjiks, uzbeks, hazares, etc.). A Rwanda conviuen hutus i tutsis. I un llarg etcètera.

L'indicador de l'origen nacional

Una de les dificultats entorn d'aquesta qüestió és quin indicador es pot utilitzar per a identificar les col·lectivitats de cada bàndol. En el cas belga, la llengua és clarament un indicador quasi infal·libre: els valons parlen francès i els flamencs parlen neerlandès. En altres països, la llengua també és un indicador útil, però no infal·libre. A Catalunya, la llengua és un bon indicador de l'origen nacional, però cada dia menys. Al País Basc, a Irlanda del Nord i a Gal·les, ho és molt menys perquè les llengües autòctones han perdut molta vigència en la col·lectivitat autòctona. Molts dels bascos autòctons també han adoptat el castellà i molts dels irlandesos i gal·lesos han adoptat l'anglès. En adoptar la llengua de l'altra col·lectivitat, impossibiliten que es pugui detectar l'origen nacional per la llengua. En canvi, a Escòcia, la llengua no serveix en absolut com a indicador perquè les dues col·lectivitats parlen l'anglès.

El lloc de naixement dels antecessors és un altre indicador possible, però només funciona quan la immigració és recent. A Catalunya i al País Basc, el lloc de naixement dels pares funciona força bé com a indicador que l'individu té un origen nacional autòcton o que té un origen nacional espanyol. En canvi, a Escòcia, a Gal·les i a Irlanda del Nord, els antecessors que varen immigrar no són recordables, i aquest indicador no funciona.

En alguns casos, l'indicador és la simple identificació de l'individu. Per exemple, a Bèlgica tothom és solvent per a identificar-se objectivament com a való o com a flamenc, per la qual cosa l'indicador de la llengua –que funciona tan bé– ni tan sols és necessari. Això passa quan totes dues col·lectivitats tenen denominacions diferents del país que els acull (com a Bèlgica, però també a Rwanda i a l'Afganistan), però no quan la denominació del país coincideix amb la d'una de les comunitats (com a la resta d'exemples de l'Europa occidental).

En tot cas, aquí ens interessa més saber si la clivella d'origen nacional té conseqüències electorals. I això és una qüestió empírica que cal comprovar. Començarem per examinar les conseqüències electorals de l'exemple més clar de clivella d'origen nacional que hi ha a Europa: Bèlgica. La taula 4 mostra el percentatge de vot als diferents partits belgues, diferenciant per una part els votants valons i per una altra part els votants flamencs.

Reflexió

La condició d'immigrada d'una de les col·lectivitats no deslegitima la seva radicació. Les col·lectivitats només difereixen en el temps que fa que van immigrar! Els irlandesos també van immigrar-hi (com a gaèlics al segle V aC, o bé com a escandinaus als segles VIII-XI).

Lectura no acadèmica

Per a una visió enginyosa de les divisions nacionals fora d'Europa, vegeu:

R. Gosciny; A. Uderzo (1981). *L'Odissea d'Astèrix*. Barcelona: Edicions Júnior.

Els herois gals topen amb als sumeris, que segueixen els seus rivals acadis; i després els acadis, que segueixen els seus rivals hitites; i després els hitites, que segueixen els seus rivals assiris; i després els assiris, que segueixen els seus rivals medes. Els medes els troben perduts pel desert.

Vegeu també

El nacionalisme és un concepte diferent, que s'estudia en el mòdul "Valors polítics i vot" d'aquesta assignatura.

Taula 4. Percentatge de vot als diferents partits belgues (dades actualitzades a l'annex)

	Flamencs	Valons	Total
CVP	27,1	0,2	17,2
VLD	21,3	0,3	13,5
PS	0,1	32,3	11,9
SP	19,9	0,1	12,6
PRL-FDF	0,0	28,0	10,3
VB	12,3	0,0	7,8
PSC	0,2	20,9	7,7
VU	7,4	0,0	4,7
AGALEV	6,9	0,1	4,4
ECOLO	0,1	10,9	4,0
Altres	4,6	7,3	5,9

Font: eurobaròmetre 1994-1999 (fitxer agregat).

La taula deixa clar que el comportament electoral de les dues col·lectivitats nacionals és abismalment diferent. De fet, no sols hi ha partits preferits pels valons i partits preferits pels flamencs, sinó que hi ha pròpiament partits dels valons i partits dels flamencs. La taula mostra que cap partit való no obté ni un mig per cent entre els ciutadans flamencs, i viceversa. Fins i tot hi ha tres partits amb percentatges alts de vot en una de les comunitats que obtenen un zero per cent de vot en l'altra!, que són el *Parti Reformateur Libéral - Front Démocratique Francophone*, el *Vlaams Block*, i el *Volksunie*. De fet, el noms ja deixen clar que són els típics partits adreçats a només una de les dues col·lectivitats.

En definitiva, la situació belga és la d'una potentíssima clivella d'origen nacional, molt més potent que qualsevol altra –de classe o religiosa. Els alineaments són en bloc: els individus només voten "els seus partits" i mai no voten els partits del col·lectiu nacional contrari.

Analogia

Fixem-nos que si calculéssim una mena d'equivalent de l'índex d'Alford, aquest assoliria un valor molt proper al 100%!

La situació belga és certament un extrem que no es repeteix enlloc més. Enlloc més no es dona una clivella d'origen nacional amb una força tan desmesurada; això no obstant, sí que hi ha moltes nacions on hi ha una clivella d'origen nacional amb una força considerable. A Europa, tenim els casos ja enunciats d'Irlanda del Nord, Escòcia, Gal·les, Catalunya i el País Basc. Les dades de la taula 5 mostren la rellevància electoral d'aquestes clivelles.

Taula 5. Rellevància electoral de les clivelles d'origen nacional en algunes nacions europees (dades actualitzades a l'annex)

(NIRL)	Origen autòcton	Origen anglès	(SCO)	Origen autòcton	Origen anglès
SF	5,1	2,5	LAB	52,1	38,3
SDLP	33,6	18,1	LIB	16,6	19,1
Union	40,2	59,8	CONS	6,5	31,2
Lib	15,5	13,2	SNP	31,7	10,9

(CYM)	Origen autòcton	Origen anglès	(CAT)	Origen autòcton	Origen espanyol
LAB	54,2	51,8	CiU	57,0	29,6
LIB	12,9	20,7	PSC	15,8	50,6
CONS	16,3	20,1	PP	3,2	10,1
PCy	10,2	5,4	ERC	18,8	2,2

Font: British Election Study, 1997, excepte per a Catalunya (CIS, 2374).

Les dades mostren dues regularitats molt interessants:

1) En alguns països hi ha clares diferències entre els partits que voten els electors de diversos orígens nacionals. Si prenem el cas més proper, molt més de la meitat dels votants catalans d'origen autòcton voten per CiU, i el segon partit més votat no és el PSC, sinó ERC. En canvi, més de la meitat dels votants d'origen immigrant espanyol voten pel PSC, i ERC es queda en un testimonial dos per cent. Semblaria, doncs, que es produeix un cert alineament dels catalans d'origen autòcton amb CiU i ERC, així com un alineament dels catalans d'origen immigrant espanyol amb PSC i PP.

2) La potència de la clivella d'origen nacional és molt diferent segons els països. Les grans diferències de vot detectades a Bèlgica, i en menor mesura a Catalunya, el País Basc i Irlanda del Nord, no són comparables a les exigües diferències que es detecten al País de Gal·les.

Indicador

Hem utilitzat el lloc de naixement dels pares com a indicador de l'origen.

En definitiva, sembla clar que la **clivella d'origen nacional** produeix alineaments i exerceix un impacte electoral en molt pocs països d'Europa: només n'hem detectat proves a Bèlgica, Catalunya, el País Basc i Irlanda del Nord.

4.2. La versió americana: l'origen ètnic

Molts països de tot el món són heterogenis des d'un punt de vista ètnic. En els països llatinoamericans és habitual la divisió entre blancs i no blancs (fonamentalment, mestissos i indígenes). La divisió als Estats Units és entre blancs i un llarg repertori de minories ètniques (negres, hispans, asiàtics, etc.). En molts països excoloniais africans també hi ha una clara divisió entre blancs i negres. El cas sud-africà potser és el més conegut perquè l'*apartheid* va arribar a donar forma jurídica a la divisió, però també és dels més enrevessats, perquè és una divisió amb molts de bàndols. Al nord de l'Àfrica, la divisió ètnica és més aviat entre negres i àrabs. A l'Àsia també hi ha alguns països amb divisions ètniques derivades de la presència colonial. A Oceania, la divisió més habitual és entre blancs, indígenes i asiàtics. Aquesta freqüent diversitat ètnica és fàcil d'oblidar des d'Europa, perquè Europa ha estat una societat ètnicament molt homogènia fins fa poques dècades. És molt probable que això canviï amb la nova immigració, ja que aquesta sí que aporta una clara diversitat ètnica. La possibilitat que això generi una divisió ètnica serà un procés que caldrà observar amb el pas del temps.

En molts dels països al·ludits, aquestes divisions ètniques sovint acaben configurant una clivella d'origen. Quan la clivella d'origen es basa en aquestes característiques ètniques o racials de l'individu, l'anomenem **clivella d'origen ètnic** o **clivella ètnica** –i és molt habitual en la literatura acadèmica de tradició americana.

Com que aquest text se centra en el comportament electoral en les democràcies avançades, cal que examinem si aquesta clivella ètnica té efectivament rellevància electoral als Estats Units. La taula 6 ho mostra.

Taula 6. Diferència ètnica als Estats Units (percentatge)

	Total	Blanc no hispànic	Negre no hispànic	Altres no hispànic	Hispànic
Demòcrates	32	26	68	27	34
Republicans	25	31	1	27	12
Altres	3	3	0	4	2
No votaria	12	11	10	11	17
No ho sap	27	27	18	31	34
No contesta	2	2	3	0	2

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'enquesta mundial de valors (WVS 6a. onada 2010-2014).

Aclariment conceptual

Fem servir la denominació *ètnic* com a sinònim autocensurat de *racial*. En la literatura anglosaxona *ethnic* equival més aviat a *nacional*, la qual cosa barreja les versions 1 i 2 de l'origen. Però aquí no utilitzem l'accepció anglosaxona.

Efectivament, els americans d'origen hispà, asiàtic, negres, etc. van votar molt més per Obama que no pas per Romney o McCain. I no és només una qüestió personal d'Obama. En general, el Partit Demòcrata manté un clar alineament amb les minories ètniques als Estats Units. S'hi confirma, doncs, una clivella d'origen ètnic.

4.3. La versió mediterrània: l'origen regional o centre/perifèria

En algunes societats sense massa divisions nacionals ni ètniques hi pot haver, això no obstant, una divisió entre les regions del "centre" del país i les regions de la perifèria. En aquests països, hi ha una única col·lectivitat nacional i un únic origen ètnic, però la diversitat d'origen té un component bàsicament regional. En molts països, per ben integrats que estiguin, els territoris del centre polític, econòmic i de comunicació solen tenir una realitat política molt diferent de les perifèries.

En els països en què aquesta divisió s'articula com a clivella, la podríem anomenar **clivella d'origen regional**, però en la literatura és més habitual anomenar-la **clivella centre/perifèria**.

Potser els exponents més clars de clivelles centre/perifèria són en països del sud d'Europa. Itàlia i Portugal tenen centres clars en les àrees de les capitals i tenen dues perifèries (una de rica al nord i una de pobra al sud). França té un centre polític al terç nord-est del país i una perifèria que va des de la Bretanya fins als Alps i inclou tot el sud. Grècia té un centre molt delimitat a l'entorn d'Atenes i una perifèria a les regions del nord que es van incorporar més tard a l'Estat. Espanya és un cas més complicat perquè la seva clivella d'origen és una barreja entre una versió centre-perifèria i una versió d'origen nacional. Sense voluntat d'establir càtedra podríem dir que hi ha un centre a la Meseta (que inclouria Madrid, Castella i Lleó, Castella-la Manxa, i fins i tot Extremadura), una primera perifèria al seu voltant (que inclouria Andalusia, Múrcia, Astúries, les Canàries, Cantàbria, Aragó, la Rioja, Ceuta i Melilla), i una segona perifèria o uns centres alternatius que serien territoris amb identitat nacional diferenciada i que, per tant, no estarien en cap dels dos bàndols de la clivella centre/perifèria (inclouria Catalunya i el País Basc).

Classificació subjectiva

Galícia, Navarra, les Illes i País Valencià poden ser emplaçats en la primera o segona perifèria segons les conviccions nacionals de cadascú. Jo els posaria amb Catalunya i el País Basc, però "intueixo" que d'altres no.

També és subjectiu anomenar-los *segona perifèria* o dir-ne *centre alternatiu*.

La delimitació del centre

El concepte de centre no és geogràfic, sinó polític. Moltes vegades, el centre polític, econòmic i de comunicació no està geogràficament al centre del país. Per exemple, tots els centres dels països escandinaus són al sud del país, els dels països britànics són al sud-est, els dels països magribins són al nord, etc. Algunes vegades és l'estructura econòmica la que delimita on són els centres i on són les perifèries.

És evident que hi ha un cert encavalcament entre la versió belga (origen nacional) i la versió mediterrània (centre/perifèria). El fet que els politòlegs classifiquin una clivella d'origen com a corresponent a la versió d'origen nacional o corresponent a la versió centre/perifèria té fortes implicacions valoratives. El que per a uns és una claríssima diferència d'identitat nacional, per a d'altres són "peculiaritats regionals d'arrel folklòrica". Malgrat això, hi ha un element que pot servir per a diferenciar les dues versions. En la versió centre/perifèria, la divisòria es basa sempre en el lloc de residència de l'individu. Els dos bàndols de la clivella viuen en territoris allunyats: els uns al centre del país, els altres a la perifèria. En canvi, en la versió d'origen nacional, la diferència no està en el lloc de residència, sinó en la identitat del mateix individu. O per dir-ho d'una altra manera, el centre/perifèria es basa en diferències *dins* d'una mateixa col·lectivitat nacional; en canvi, la clivella nacional es basa en divisions *entre* col·lectivitats nacionals.

Una vegada més, sobre la clivella centre/perifèria ens interessa, no pas delimitar-la refinadament, sinó mostrar-ne les conseqüències electorals. Les dades de la taula 7 mostren la implantació dels principals partits diferenciant el centre del país de la perifèria.

Taula 7. Implantació dels principals partits en termes de la clivella centre-perifèria (percentatge de vot eleccions generals 2016)

Espanya*	Centre	Primera perifèria	
PP	40	44	
PSOE	21	27	
PODEMOS-IU-EQUO	21	14	
C's	18	15	

* Hem obviat la segona perifèria perquè assumim que no és una perifèria regional

Italia	Perifèria nord	Centre	Perifèria sud
Partido Democratico (PD)	37	38	40
Movimento 5 Stelle	26	22	22
Popolo delle Libertà (PDL)	13	16	20
Sinistra Ecologia e Libertà (SEL)	6	7	5
Scelta Civica (con Monti)	7	6	3
D'altres	12	11	10

Portugal	Nord	Centre	Sud
Partido Social Democrata (PSD)	43	32	54

Coligação Democrática Unitária (CDU)	33	36	21
Bloco de Esquerda (BE)	8	9	7
D'altres i blanc	16	22	18

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri de l'Interior (Espanya) i Enquesta Social Europea 2012-2013, 6a onada (Itàlia i Portugal).

Podem concloure que l'existència d'una clivella centre/perifèria es manifesta electoralment en alguns països amb l'aparició de partits regionals o perifèrics (també anomenats *PANE*) amb una implantació significativa en aquestes regions perifèriques. A imatge del que passava en la resta de clivelles, aquests partits perifèrics se solen alinear amb el seu bàndol de la clivella en contra del bàndol adversari, acostumen a desenvolupar lligams amb els ciutadans del seu bàndol i solen reclamar ser-ne els representants legítims.

Això no obstant, també veiem que la potència electoral de la clivella és molt relativa. Fins i tot en els seus territoris, els partits regionals o perifèrics difícilment passen del tercer lloc. Igualment, l'aparició d'aquests partits perifèrics és contingent. Per exemple, a Itàlia només han aparegut a la perifèria nord i no pas a la perifèria sud. Tampoc no han aparegut en països com França, Grècia o Portugal, en què també hi ha les bases estructurals necessàries perquè sorgissin.

4.4. La versió escandinava: l'origen urbà o rural

En alguns països, la clivella d'origen es basa en les diferències entre les zones rurals i les zones urbanes. Anomenem aquesta versió **clivella d'origen urbà/rural**, o abreujat, **clivella urbà/rural**. En països com Noruega, Suècia i Finlàndia és on més s'ha detectat aquesta versió de la clivella d'origen. De la mateixa manera que en les altres clivelles, hi ha partits alineats amb els sectors rurals i partits alineats amb els sectors urbans. I és en aquests territoris on cada un té més implantació electoral. L'impacte electoral de la clivella urbà/rural es pot mostrar diàfanament per la mera desagregació dels resultats electorals per trams de grandària del municipi. Com a il·lustració, les dades de la taula 8 mostren els resultats electorals en diversos països diferenciant entre zones urbanes i zones rurals.

Conjetura històrica

El fet que Stein Rokkan fos noruec va fer que els textos originals donessin molt d'èmfasi a la clivella urbà-rural. Com a ruralista militant, això m'agrada; però segurament fou un èmfasi desmesurat.

Taula 8. Resultats electorals diferenciats per zones urbanes o zones rurals

Catalunya (2015)	Urbà	Intermedi	Rural
JxS (1)	33,05	45,92	60,73
C's	20,25	16,73	9,10
PSC-PSOE	14,40	11,52	7,39
CSQP (2)	10,65	7,22	4,35
PP	9,70	7,22	5,57
CUP	8,19	7,97	9,28

D'altres	3,76	3,43	3,57
----------	------	------	------

(1) Junts pel Sí (JxS): coalició electoral que inclou CDC, ERC, Demòcrates de Catalunya i Moviment d'Esquerres

(2) Catalunya Sí que Es Pot (CSQP): coalició electoral que inclou ICV, EUiA, Podem i EQUO

Espanya (2016)	Urbà	Intermedi	Rural
PP	32,47	32,61	37,64
PSOE	21,05	23,91	27,12
Podemos i confluències	23,00	20,61	16,30
C's	14,46	12,80	9,09
D'altres	9,02	10,08	9,85

Regne Unit	Urbà	Intermedi	Rural
Lab	63	56	52
Con	19	25	24
Lib	12	14	13
Nac	1	3	6

Finlàndia	Urbà	Intermedi	Rural
SPD+	28	37	29
Kesk	6	16	36
KOK	26	23	15
Verds	24	12	6

Irlanda	Urbà	Intermedi	Rural
FF	41	45	53
FG	18	22	27
Lab+	27	20	11
Green	5	4	3

Alemanya	Urbà	Intermedi	Rural
SDP	44	48	37
CDU+	34	34	41
B90/G	13	8	9

FDP	3	3	4
-----	---	---	---

Font: elaboració pròpia amb resultats oficials (Ministeri de l'Interior, Governació i Idescat) per a Catalunya i Espanya; Eurobaròmetre (fitxer agregat) per a la resta de països.

Les dades mostren que en alguns països hi ha uns partits fonamentalment rurals i uns altres de fonamentalment urbans. Per exemple, A Finlàndia, el Soumen Keskusta és un partit fonamentalment rural, àmbit en què és el partit majoritari a gran distància de la resta. En les ciutats, i especialment a Hèlsinki, els Verds i la coalició Kansallinen Kokoomus arriben a tenir una implantació quasi tan alta com els socialdemòcrates, tot i que són partits residuals en l'àmbit rural. El cas finès és força representatiu del que passa en la resta de països escandinaus, en els quals la divisió urbà/rural és molt potent. També es percep una clara diferència urbà/rural a Irlanda: tant Fianna Fáil com Fine Gael són partits amb una implantació molt més gran en l'àmbit rural. El cas català s'assembla una mica al cas irlandès.

En canvi, les diferències en altres països són més modestes. A Alemanya i al Regne Unit només es perceben petites diferències d'implantació que poden ser perfectament degudes a altres clivelles. En altres països –com a Espanya i molts no mostrats aquí– les diferències són quasi inexistent.

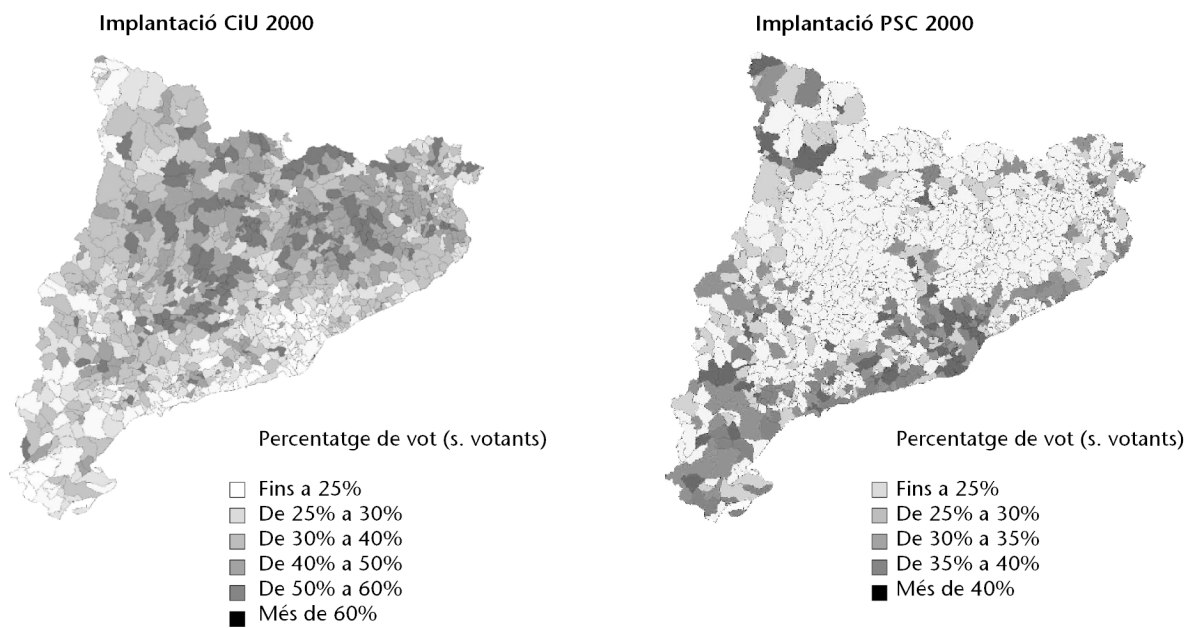
4.5. L'expressió territorial de la clivella d'origen

Sigui quina sigui la versió que adopta la clivella d'origen, és habitual que les dues bandes de la clivella estiguin radicades en territoris poc o molt separats. Això és evident en el cas de les versions centre/perifèria i urbà/rural, però també se sol donar en el cas de les col·lectivitats nacionals i ètniques. I com que la clivella d'origen sovint té aquesta manifestació geogràfica, la manera més habitual de representar les conseqüències electorals d'aquesta clivella és per mitjà de mapes. Aquests mapes –sovint anomenats **mapes d'implantació**– mostren que determinats territoris voten molt més per alguns partits que no pas d'altres. Com a exemples, mostrem mapes d'implantació per als casos de Catalunya (gràfics 3a i 3b) i Espanya (gràfic 3c), i també per al cas dels Estats Units (gràfic 4).

Vegeu també

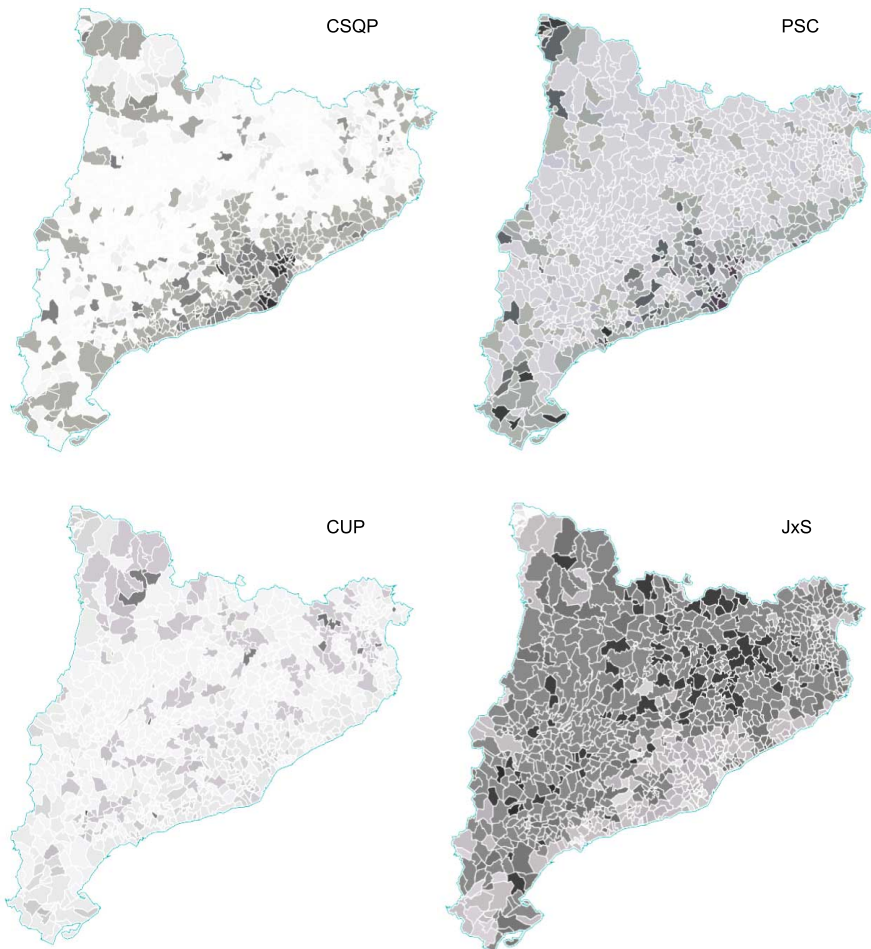
En les activitats 1 i 2 d'aquest mòdul es confeccionaran mapes similars per a altres països.

Gràfic 3a. Mapes d'implantació de CIU i PSC (Eleccions al Parlament de Catalunya 2000).

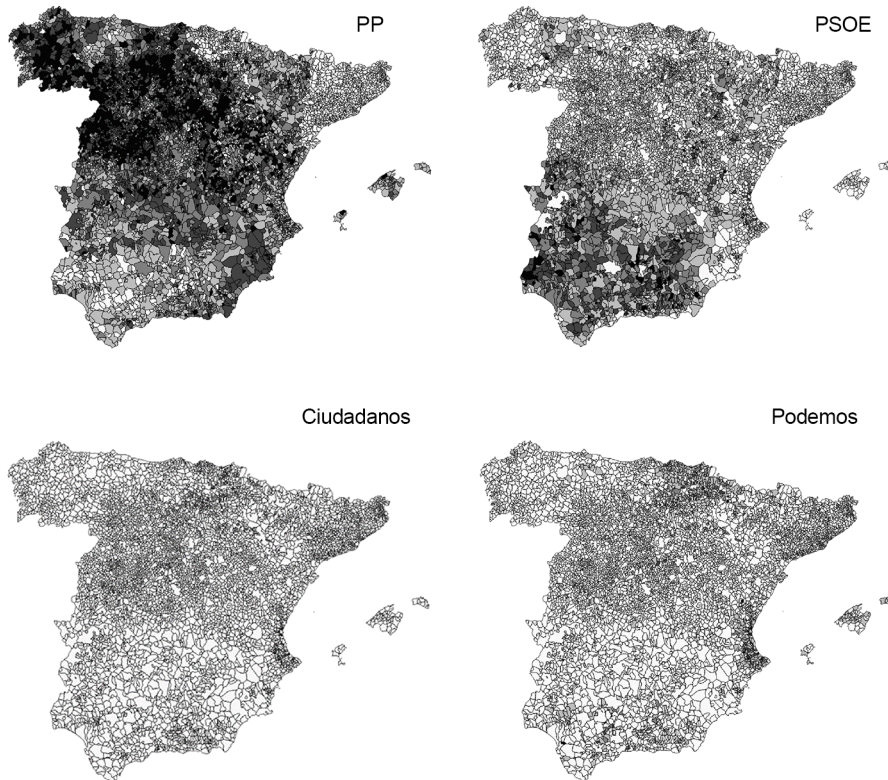
Font: elaboració pròpia amb resultats oficials (Idescat).

Gràfic 3b. Mapes d'implantació de partits a Catalunya (Eleccions al Parlament de Catalunya 2015)

Font: elaboració pròpia amb resultats oficials (Governació). Les zones fosques representen comparativament un major percentatge de vot.

Gràfic 3c. Mapes d'implantació de partits a Espanya (Eleccions generals 2016)

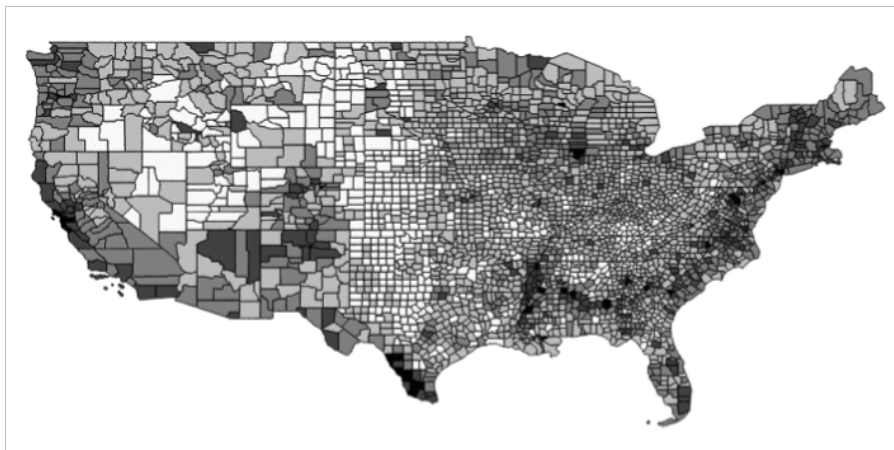

Font: elaboració pròpia amb resultats oficials (Governació). Les zones fosques representen comparativament un major percentatge de vot.

En els mapes d'implantació catalans es pot apreciar clarament que hi ha tendències de vot radicalment diferents en els diversos territoris. Els territoris urbans del centre barceloní, i també la franja densament poblada dels municipis costaners, que a més són territoris amb una alta immigració, contrasten amb les zones de l'interior de Catalunya, més rurals, clarament perifèriques i amb baixa immigració.

Als Estats Units també podem detectar pautes d'implantació diferenciades (gràfic 4).

Gràfic 4. Mapa d'implantació del Partit Demòcrata als Estats Units (Presidencials 2016)

Font: elaboració pròpia amb resultats oficials. Les zones fosques representen major percentatge de vot al partit demòcrata.

El Partit Demòcrata té una gran implantació a tots els estats de Nova Anglaterra i la resta del nord-est, fins a arribar a Illinois, a més de les zones urbanes de les costes est i oest. En canvi, destaca una molt baixa implantació a l'oest mitjà, on els republicans són més forts.

Les variacions radicals en els nivells d'implantació dels partits indiquen que hi ha partits que han desenvolupat uns lligams molt més forts amb els ciutadans d'uns orígens que no pas amb d'altres. Són partits que es presenten a l'electorat com a representants genuïns d'aquells ciutadans. És per això que aquells electors manifesten forts alineaments amb aquells partits: veuen un partit (o uns quants partits) com "el seu", aquell que és propi del seu origen i que els representa.

Curiositat

Als experts en política americana els sobtarà la baixa implantació dels demòcrates en els estats del sud, on tradicionalment havien estat més forts.

El cas català

L'exemple que ens mostren els mapes de Catalunya (vegeu gràfic 3a) és molt significatiu. CiU es troba "en la seva salsa" en els territoris rurals de l'interior de Catalunya, especialment les comarques de Girona i la Catalunya central. En aquests territoris, el PSC és poc més que un partit que surt per la televisió, i en molts d'aquests municipis, el PSC ni tan sols es presenta a les eleccions municipals. I viceversa: en els territoris metropolitans de l'entorn barceloní, el PSC s'hi troba com peix a l'aigua, mentre que CiU pràcticament no hi té organització, i hi aconsegueix percentatges de vot poc més que testimonials. Tot això indica que alguns partits "pertanyen" a uns determinats territoris, per mitjà dels lligams que hi han desenvolupat, i esdevenen una mena de representants socials seus.

Per tot el que hem vist, tant en els mapes com en les taules, no hi ha dubte que determinats territoris voten de manera característica i diferenciada dels altres territoris: això és principalment el resultat dels alineaments produïts per la clivella d'origen. Això no obstant, altres processos podrien amplificar aquest fenomen de determinades zones que voten de manera característica:

- Es pot produir un fenomen de contagi. Quan un territori és exageradament favorable a un partit polític determinat, les converses (i discussions!) entre veïns fan que els pocs discrepants es vagin amotllant de mica en mica a la majoria. Aleshores, els territoris molt afectats per una clivella d'origen reforcen cada vegada més els seus efectes electorals i entren en un procés circular.
- Pot ser que les minories s'abstinguin, cosa que sol passar molt en països amb sistemes electorals majoritaris. Aquests sistemes fan que sigui estèril votar pel partit que perd en cada circumscripció perquè no hi ha escons per als perdedors. Per tant, quan un partit és molt minoritari en una circumscripció per efecte d'una clivella d'origen, els seus votants potencials perceben que és segur que perdrà i el deixen de votar per no perdre el temps. Igual que abans, això també provocaria un procés circular.
- També és possible que s'hi barrejin altres clivelles. Per exemple, és clar que determinades zones metropolitanes i industrials de qualsevol país continuaran més electors de classe obrera. Igualment, determinades regions d'un

Lectura complementària

Un text interessant sobre com les minories amaguen les seves opinions:

E. Noelle-Neumann (1984). *The spiral of silence*. Chicago: The University of Chicago Press.

país seran predominantment protestants o d'una altra denominació, cosa que faria que les diferents zones del país votessin diferent, però no pas per un efecte genuí de l'origen, sinó per efecte de les altres dues clivelles. En aquest cas, la d'origen tan sols actuaria com una mena d'amplificació de les dues anteriors.

El cinturó roig barceloní

Alguns analistes han insistit en la idea que els immigrants espanyols de l'àrea metropolitana barcelonina no voten socialista pel fet de ser immigrants, sinó que ho fan pel fet de ser obrers. Això no obstant, hi ha proves empíriques que demostren el contrari.

5. Altres clivelles

A part de les tres clivelles estudiades, també es poden manifestar altres divisions amb aparença de clivella, però que no són res més que combinacions de diverses clivelles de les anteriors.

A part de les tres clivelles estudiades, també hi ha dues variables estructurals més que caracteritzen l'individu i que, hipotèticament, podrien constituir clivelles amb conseqüències electorals: el sexe i l'edat.

5.1. Combinació de clivelles

En la realitat, és molt improbable que cap de les tres clivelles estudiades no es presenti en forma pura. Per exemple, és habitual que l'origen tingui alguna relació amb la denominació religiosa, o que la classe social tingui relació amb l'origen.

Com a mínim, hi ha tres maneres diferents perquè dues clivelles es combinin: la primera és la superposició de les clivelles, la segona és la seva simple juxtaposició, i la tercera és la contradicció entre elles:

1) La **superposició de clivelles** es dona quan hi ha dues clivelles, però els ciutadans que estan en un bàndol d'una de les dues són els mateixos que estan en un bàndol de l'altra.

L'exemple nord-irlandès

A Irlanda del Nord hi ha una clivella de denominació religiosa (que divideix el país entre catòlics i protestants), però també n'hi ha una d'origen nacional (que divideix el país entre els orígens autòcton irlandès i els successors dels immigrants britànics del segle XVIII). Això no obstant, les dues clivelles estan fortament relacionades, ja que quasi sempre passa que els catòlics són d'origen autòcton i els protestants són descendents d'immigrants britànics. Per tant, només hi ha dos bàndols: els catòlics autòctons i els protestants descendents d'immigrants britànics.

En aquests casos, la pertinença d'un individu a un bàndol d'una de les clivelles permet de pronosticar a quin bàndol pertanyerà en l'altra. Per tant, és com si n'hi hagués una de sola, i només a efectes analítics podem diferenciar les dues originals.

Quan en un país hi ha més d'una clivella que se superposen, l'efecte sobre el sistema de partits és similar al que es produeix quan n'hi ha una de sola. És a dir, normalment hi ha un bàndol de la societat alineat amb un partit, i un segon bàndol alineat amb un altre partit.

Vegeu també

Aquestes combinacions s'estudien en el subapartat 5.1 d'aquests mòdul.

Vegeu també

Els subapartats 5.2 i 5.3 tracten d'aclarir la virtualitat de les dues clivelles hipotètiques referides al sexe i l'edat.

La superposició de clivelles també té la conseqüència de polaritzar una mica més el panorama polític del país, ja que els bàndols no estan segregats per una única peculiaritat fonamental, sinó per dues! També és assenyat puntualitzar que aquesta superposició és una qüestió de grau, ja que sempre hi pot haver ciutadans insòlits.

2) En canvi, la **juxtaposició de clivelles** es dona quan no hi ha cap relació entre les dues clivelles existents. El fet de pertànyer a un bàndol en una clivella no permet de pronosticar a quin bàndol pertanyerà en l'altra.

L'exemple holandès

A Holanda hi ha una potent clivella de denominació religiosa, però també una potent clivella de classe. Els catòlics no són necessàriament obrers, ni els calvinistes tampoc. Els holandesos s'identifiquen amb totes dues divisions: hi ha holandesos que són catòlics i obrers, n'hi ha que són catòlics i burgesos, també n'hi ha de calvinistes i obrers, i finalment n'hi ha d'altres que són calvinistes i burgesos.

En aquests casos, les dues clivelles funcionen cadascuna pel seu costat, de manera que s'acaben creant més de dos bàndols. En definitiva, la juxtaposició de dues clivelles fragmenta la societat molt més que l'existència d'una de sola.

Quan en un país hi ha més d'una clivella que es juxtaposen, l'efecte sobre el sistema de partits és el d'una gran fragmentació. Cada bàndol de la societat s'acaba alineant amb un partit específic, i en conseqüència, hi acostuma a haver quasi tants partits com bàndols hi ha en la societat.

Una conseqüència afegida d'aquesta situació és que les clivelles "competeixen" en la determinació del vot, de les quals una acabarà tenint més efecte sobre el vot que no pas l'altra. Alguns experts adverteixen que, si bé la clivella de classe és més estesa mundialment que no pas la religiosa, quan aquestes dues es juxtaposen, acostuma a pesar més la segona que no pas la primera.

3) Finalment, també hi pot haver una **contradicció entre clivelles**. Això passa quan un elector manifesta un alineament amb un partit per efecte d'una clivella, però alhora manifesta un alineament diferent amb un altre partit per efecte d'una segona clivella. Si aquesta contradicció li succeeix a força gent, estaríem en un supòsit de juxtaposició de clivelles ja esmentat en el punt anterior. Pel que s'ha mostrat, és possible que tota aquesta gent generi un nou bàndol amb un nou partit i un nou alineament. El problema apareix quan el grup és reduït o, més sovint, quan no hi ha espai per a un nou partit (per efecte del sistema electoral o de qualsevol altre element limitador) i aquest nou partit no pot aparèixer o no es pot consolidar.

El cas dels àrabs israelians

És ben conegut el cas dels àrabs israelians de classe benestant, que per efecte de la clivella d'origen nacional haurien de mantenir un fort alineament amb algun dels partits àrabs o amb el Partit Laborista (que sovint és percebut com "el partit dels àrabs" israelians). Això no obstant, tots aquests partits són típicament de classe obrera. Els partits de classe benestant que se'ls presenten com a opcions de vot de classe són típicament de jueus (i

sovint bel·ligerants contra els àrabs), cosa inacceptable per a ells. Els àrabs israelians de classe benestant estan en una situació de clara contradicció d'identitats.

En una situació de contradicció de clivelles, el més habitual és que l'elector prengui alguna de les actituds següents:

- Que prescindeixi d'una de les seves identitats i voti només segons l'altra.
- Que alterni asistemàticament el vot segons l'una i l'altra.
- Que no voti.

En tots tres casos, el resultat és una pèrdua de potència d'aquestes clivelles com a predictores del vot.

5.2. Sexe i vot

Com hem dit, una clivella és una divisió de la societat delimitades per la posició dels individus en l'estructura social. Si això és així, el sexe compliria clarament les condicions per a esdevenir-ne una: primer, és clar que divideix la societat en dos bàndols; i segon, la ubicació en un bàndol o un altre és una qüestió definitivament estructural, independent de la voluntat de l'individu.

De la mateixa manera que les classes socials han generat partits d'obriers i partits de classes mitjanes, o que les denominacions religioses han generat partits cristians o partits hindús, també podria ser que la divisió de la societat en dos sexes hagués generat partits primordialment d'homes i partits fonamentalment de dones. Es tracta d'una qüestió empírica: hi ha partits que són molt més votats per les dones? La resposta empírica és que no. Els percentatges de vot per als diferents partits en els països occidentals avançats no difereixen significativament entre homes i dones. L'única excepció entre els països occidentals és Islàndia, on hi ha un partit votat fonamentalment per dones (el WA). Això és el que mostra la taula 9.

Taula 9. Diferència de vot per raons de sexe a Islàndia (dades actualitzades a l'annex)

	Homes	Dones
SDP	17	14
PP	18	16
IP	34	25
PA	13	13
WA	5	22
CiP	8	6

Seminari de Comportament Electoral (UAB).

Vegeu també

Vegeu la definició de *clivella* donada en l'apartat 1.1 d'aquest mòdul.

En la resta de països occidentals, no hi ha més que petites diferències de dos o tres punts en el sentit del vot dels homes i de les dones, però no pas grans distàncies que permetin de parlar de **partits d'homes i partits de dones**. Per tant, quedaria rebutjada l'eventualitat que aquesta divisió entre homes i dones comporti l'existència d'una clivella amb impacte electoral.

Algunes vegades s'havia afirmat que les dones tenien més tendència a votar partits conservadors. Pel que fa a això, cal fer tres aclariments que neguen aquesta conjectura:

1) És possible que això passés fa molt de temps, quan la posició de la dona en l'estructura social i economicolaboral era molt diferent d'ara. Si hi va haver aquestes grans diferències, ja han disminuït tant per a esdevenir insignificants.

2) Sembla que les dones dels països llatins, no és que fossin més conservadores, sinó més catòliques. Com a conseqüència d'això, votaven més pels partits catòlics. És a dir, més que una clivella de sexe, el que hi havia era una fortíssima clivella religiosa, que es manifestava fins i tot en el sexe.

3) Quan s'analitza el vot de les dones, cal prendre sempre en consideració que les dones tenen una mitjana d'edat més alta que no pas els homes –conseqüència de l'esperança de vida més gran. Per tant, petites discrepàncies en el vot poden assenyalar una diferència determinada per l'edat, no pas pel sexe.

Rumor

Es diu que la CEDA va guanyar les eleccions espanyoles de 1934 perquè les dones van votar per primer cop.

Doble imprecisió

Si ja és inexacte afirmar que les dones voten més conservador que els homes, ho és el doble aquella conjectura que afirma que les dones llatines voten més conservador i les escandinaves voten més l'esquerra.

5.3. Edat i vot

Una altra característica sociodemogràfica que podria esdevenir clivella és l'edat. És dubtós que l'edat sigui una variable de tipus estructural, no pas perquè depengui de la voluntat de l'individu (us puc ben assegurar que no en depèn!), sinó perquè l'individu passa per totes les categories de la variable. Seria una clivella ben rara en la qual tots formarem part, algun dia, de les files de l'adversari!

En tot cas, sí que es detecten certes diferències de vot segons l'edat. Les dades de la taula 10 mostren algunes d'aquestes tendències de vot.

Taula 10. Diferències de vot per edats. Record de vot eleccions generals 2016 (percentatge sobre votants)

Catalunya	Fins a 30	31-45	46-60	Més de 60
En Comú Podem (1)	46	36	25	17
ERC	23	24	22	19
PSOE	8	10	19	29

Font: Catalunya i Espanya (CIS, 3145), Suècia (Enquesta Social Europea 2012-2013, 6a. onada) i Estats Units (NES 2012)

Catalunya	Fins a 30	31-45	46-60	Més de 60
C's	6	15	18	9
CDC	6	6	9	17
PP	5	4	6	9

(1) En Comú Podem: inclou Barcelona en Comú, EUiA, ICV i Podem

Espanya	Fins a 30	31-45	46-60	Més de 60
PP	17	21	26	42
PSOE	17	20	28	32
Unidos Podemos i confluències (2)	38	32	23	11
C's	16	16	13	5
ERC	4	4	3	3
CDC	1	1	1	2
EAJ-PNV	0	1	2	2

(2) Suma de Podemos, Izquierda Unida, En Comú Podem, EQUO, Compromís, EUPV, En Marea i Anova

Suècia	Fins a 30	31-45	46-60	Més de 60
Socialdemokraterna	25	30	33	34
Moderatasamlingspartiet	23	34	29	34
Miljöpartiet de gröna	21	11	9	5
Folkpartietliberalerna	7	7	8	9
Vänsterpartiet	9	4	7	3
Centern	4	4	5	6
Sverigedemokraterna	5	5	4	4
Kristdemokraterna	2	3	3	4

Estats Units	Fins a 30	31-45	46-60	Més de 60
Democrats	67	60	59	52
Republicans	29	36	39	46
D'altres	4	4	2	2

Font: Catalunya i Espanya (CIS, 3145), Suècia (Enquesta Social Europea 2012-2013, 6a. onada) i Estats Units (NES 2012)

Més enllà dels comentaris específics de cada un dels exemples que hem mostrat, els experts han sistematitzat les diferències de vot segons l'edat en tres grans regularitats força universals:

1) Els joves voten partits nous

Això és així perquè la gent més gran ha desenvolupat al llarg de la seva vida uns forts lligams amb els partits amb els quals han coexistit. Per definició, aquests són partits tradicionals. En canvi, als més joves els manca aquest lligam, per la qual cosa estan menys subjectes als partits tradicionals i se senten més autònoms per a votar qualsevol partit, fins i tot aquells més nous que encara no han desenvolupat lligams amb els electorats.

2) Els joves voten partits més radicals

Com que és habitual que els partits tradicionals s'hagin moderat al llarg de la seva existència, una de les seqüeles del punt anterior és que la gent més gran voti partits generalment moderats. En canvi, els partits nous –els quals són votats amb més propensió pels joves– solen ser més radicals, més extremistes. Cal advertir que no és clar en quina direcció ideològica anirà aquesta radicalitat: per exemple, els joves tenen més tendència a votar partits ecologistes, però també tenen més tendència a votar partits racistes. No parlem d'ideologia, només afirmem que són partits que, prenguin les postures que prenguin, les prenen amb més vehemència.

3) Els joves responen més a l'atmosfera del moment

Els electorats sempre han respost a l'atmosfera del moment. Hi ha èpoques en què es porta ser progre, hi ha èpoques en què està de moda ser liberal, i hi ha èpoques en les quals s'ha de ser antisistema. Això afecta tots els segments de la societat, però sobretot els joves. Ningú no va ser més progre als setanta que els joves dels setanta, i ningú no va ser més neoliberal als noranta que els joves dels noranta.

Així, doncs, hi ha una tendència dels electors a votar d'acord amb l'atmosfera amb la qual es van socialitzar políticament en la seva joventut. I és important de destacar que això crea generacions amb tendències de vot estables al llarg del temps: hi ha la generació de la Segona Guerra Mundial, la generació del *New Deal*, la generació del Maig del 68, etc.

Per tant, malgrat que podem posar en dubte que l'edat sigui una clivella, sí és cert que és una característica sociodemogràfica amb algunes conseqüències electorals.

Estereotip

Durant un temps es va afirmar que els joves eren més d'esquerra. D'acord amb aquest subapartat, cal veure que això era una conseqüència de l'atmosfera del moment, més que no pas una regularitat universal.

6. Construcció de noves clivelles

Tal com s'ha dit, les principals clivelles que hi ha en les democràcies avançades provenen de les tres revolucions que es van produir entre els segles XVIII i XIX. Aquelles grans fites històriques van configurar l'estructura social dels països occidentals, en van generar les clivelles i, de retruc, les seves conseqüències electorals. La pregunta intrigant és si no hi ha hagut cap gran fita històrica durant tot aquest temps que hagi fet aparèixer alguna nova clivella. O, per dir-ho d'una altra manera, la qüestió és si l'estructura social de les societats occidentals continua essent més o menys similar després dels segles.

Avui dia, la resposta ja comença a ser que no. Durant la segona meitat del segle XX es van consolidar dues grans "revolucions" que han anat construint una nova estructura social en els nostres països: l'estat de benestar i la societat del coneixement. És probable que aquests grans canvis hagin anat creant noves clivelles, noves fractures en les societats a les quals han afectat. Els propers dos subapartats ho examinen de prop.

6.1. Una nova clivella en la societat de benestar

Durant la segona meitat del segle XX, l'ampliació del sector públic en els països occidentals ha estat espectacular, i això ha transformat radicalment aquestes societats que ara tenen una àmplia intervenció estatal. El que més ha contribuït a aquesta ampliació del sector públic ha estat el creixement dels serveis públics. Així, s'han desenvolupat moltíssim alguns serveis com la sanitat pública, l'ensenyament públic, les beques d'estudi, la protecció social, el transport públic i l'habitatge protegit. És el que anomenem *estat de benestar*.

Lògicament, això ha tingut conseqüències importants sobre l'estructura d'aquestes societats. El més rellevant és que ha garantit una seguretat econòmica a àmplies capes desfavorides de la població. Una segona conseqüència – que és la que ens interessa tractar ara – és que ha aparegut (o ha augmentat fins a esdevenir quantitativament important) un grup social caracteritzat pel fet de treballar en aquests serveis públics i/o pel fet de consumir aquests serveis públics. Així, doncs, la societat s'ha dividit en dos bàndols:

- Per una banda, hi ha els que treballen en el sector públic (especialment en serveis com l'ensenyament, la sanitat, la gestió, etc.) i/o que utilitzen serveis públics (com l'ensenyament, la sanitat, el transport, l'habitatge, etc.) i/o que depenen d'ajuts públics (beques, pensions, atur, seguretat social, etc.).

Vegeu també

Vegeu el subapartat 1.2 d'aquest mòdul per a una narració de com les tres revolucions esmentades van configurar clivelles.

Vegeu també

Sobre les conseqüències de l'estat de benestar en les classes socials i les seves repercussions electorals, vegeu el segon punt del subapartat 2.2 d'aquest mòdul.

- Per una altra banda, hi ha els que treballen en el sector privat i/o utilitzen serveis privats i/o no reben ajuts públics.

És important de destacar que aquesta divisió no implica que uns siguin més rics que els altres, ja que no es tracta d'una qüestió de diners, ni tampoc no és una clivella de classe social. Hom podria pensar que els que estan en el sector privat tenen més diners o són de classe benestant, però la veritat és que molta gent que treballa en els serveis públics assoleix un nivell de vida tant o més alt: els professionals de la sanitat pública, de l'ensenyament, de la gestió pública, etc., assoleixen nivells de vida molt alts i una seguretat en l'ocupació envejable –a més d'altres privilegis.

Durant la segona meitat del segle XX, s'ha anat generant en els països occidentals el que anomenem la **nova clivella de sector**: una divisió entre aquells que treballen en el sector públic i/o consumeixen primordialment serveis públics, i aquells que no ho fan.

La qüestió que ens ocupa aquí és si aquesta clivella ja té conseqüències electorals. I la resposta és que aquestes conseqüències electorals s'han començat a detectar en aquells països on l'estat de benestar està més desenvolupat. El cas típic és Suècia, on els "ciutadans del sector públic" ja voten de manera molt diferent que els "ciutadans del sector privat". Això és el que mostra la taula 11.

Taula 11. La nova diferència de sector (dades actualitzades a l'annex)

	Sector públic	Sector privat
Socialdemokraterna	39,7	16,5
Moderata Samlingspartiet	17,7	28,7
Miljöpartiet de Gröna	25,8	8,6
Vänsterpartiet	4,7	21,1
Centerpartiet	6,5	7,9
Folkpartiet Liberalerna	0,3	9,3
Kristdemokratiska Samhällspartiet	3,8	4

Font: Swedish Election Study.

Tal com es pot veure, els majoritaris socialdemòcrates són hegemònics entre els votants del sector públic però, en canvi, només són el tercer partit entre els votants del sector privat. Totalment diferent és el cas del partit obrer *Vänsterpartiet*, que sembla tenir molt més de vot entre els obrers tradicionals del sector privat. Altres diferències rellevants es donen en els conservadors del *Moderata Samlingspartiet*, els liberals *Folkpartiet Liberalerna*, i els verds *Miljöpartiet de Gröna*.

Imatge

A imatge dels *yuppies*, en el sector públic hi ha el *puppies*, que són joves professionals urbanites que treballen en el sector públic i que tenen un estil de vida no precisament auster. Un amic enginyós els anomena "els olímpics" per la proliferació que van experimentar a Barcelona durant els Jocs.

Pobresa conceptual

Atesa la relativa novetat històrica del fenomen, els conceptes encara no estan molt ben definits, i sovint hem de recórrer a les frustrants cometes. Perdó.

Fa la sensació com si els socialdemòcrates s'haguessin especialitzat en els votants del sector públic, tot i provenir d'uns orígens típics de partits obrers. Això coincideix amb l'estereotip, molt estès a Suècia, que el Partit Socialdemòcrata és el "partit dels funcionaris". Malgrat que això s'afirma sovint amb to pejoratiu, a nosaltres ens serveix per a una mera descripció: aquest bàndol de la nova clivella de sector (els votants del sector públic) ha anat desenvolupat lligams amb el Partit Socialdemòcrata, el qual s'ha transformat amb el pas del temps en el seu representant. De la mateixa manera que havien aparegut partits d'obriers o partits de catòlics, amb el desenvolupament d'aquesta nova clivella han aparegut "partits de ciutadans del sector públic" (o "partits de funcionaris" en una simplificació excessiva, però il·lustradora).

De manera similar, és previsible que molts països de l'Europa occidental acabin generant l'aparició de partits implantats sobretot entre empleats públics i usuaris de serveis públics, i també l'aparició de partits implantats entre el bàndol oposat. A vegades (com en aquest cas), més que fer aparèixer partits nous, la nova clivella pot alterar els alineaments de partits ja existents.

6.2. Una nova clivella en la societat del coneixement

Durant la segona meitat del segle XX, però sobretot durant l'últim quart del segle XX, els països occidentals han esdevingut societats fortament tecnificades i les economies industrials han esdevingut economies postindustrials. En aquestes condicions, la riquesa d'una societat ja no depèn només de les fonts tradicional de riquesa (el capital, les matèries primeres i la força de treball), sinó que cada dia més, la riquesa dels països i dels individus està en el **coneixement**. Una manifestació d'això està en el fet que, en economia, cada dia es parla més del **capital humà**.

En aquesta societat del coneixement, l'estructura social es fragmenta –cada dia més– en funció de l'habilitat cognitiva dels individus, de la seva capacitat d'accés als coneixements, i de la seva competència per a processar-los. És a dir, neix una nova clivella que divideix aquells que tenen l'habilitat necessària per a processar els coneixements d'aquells que no la tenen. Lògicament, aquesta és una divisió de l'estructura social que es va manifestant molt a poc a poc, ja que aquests grans canvis històrics tenen uns ritmes d'aparició molt lents.

Queda la qüestió de com es bateja aquesta clivella. És molt probable que el temps li acabi atorgant un nom fortuïtament, però alguns candidats són: *clivella de la societat del coneixement*, que és massa llarg; *clivella del coneixement*, que és poc clar; *clivella d'habilitat cognitiva*, que sona estrany; o *clivella cognitiva*, que tampoc m'agrada gaire. Alguna gent ha optat per anomenar-la *clivella postmaterialista*. És important observar que això és un error greu. El postmaterialisme és un valor polític o, si es vol, fins i tot és una nova ideologia, però no és una variable que defineixi estructuralment l'individu, per la qual cosa no pot constituir mai una clivella.

Bill Gates dixit

Els nous béns i serveis quasi no requereixen matèries primeres. I respecte al capital, n'hi ha de sobra a tot el món si es busquen noves bones idees en les quals es pot invertir. La nova font de riquesa no està en això, sinó en la **creativitat** dels individus.

Vegeu també

Respecte de la cada dia més potent influència dels valors postmaterialistes sobre el vot, vegeu el subapartat 6.4 del mòdul "Valors polítics i vot" d'aquesta assignatura.

La qüestió és si aquesta clivella genera uns alineaments amb uns partits concrets, o fins i tot, l'aparició de nous partits amb els quals s'alinearien els dos bàndols de la nova clivella.

Un cas interessant es dona a Espanya, i diferencia el PSOE d'IU. Si aïllem una submostra de treballadors (per eliminar l'efecte de la clivella de classe) i observem quin percentatge de vot donen els diferents segments de capacitació tecnològica als dos partits, obtenim les dades presentades en la taula 12.

Taula 12. Comparació dels diferents segments de capacitació tecnològica a Espanya en relació amb el PSOE i IU

Treballadors...	No qualificats	Qualificats manuals	Qualificats no manuals	Experts
PSOE	63,6	50,6	34,2	28,3
IU	14,0	17,2	18,8	22,9
D'altres	22,4	32,2	47	48,8

Font: J. J. González (1996). "Clases, ciudadanos y clases de ciudadanos". *Revista española de investigaciones sociológicas* (núm. 74, pàg. 45-76).

Les dades deixen clar que a mesura que la capacitació tecnològica augmenta el vot al PSOE baixa, mentre que el vot a IU puja. Semblaria, doncs, que aquells treballadors que disposen de més habilitat cognitiva prefereixen IU abans que el PSOE. Si això és un efecte d'aquesta nova clivella, és una qüestió controvertida. En algunes regularitats similars que s'han observat a tot Europa i, sobretot, en l'aparició dels partits verds, alguns observadors hi han volgut veure una repercussió d'aquesta clivella. Això no obstant, no hi ha acord acadèmic sobre aquest aspecte, i probablement no n'hi haurà durant algunes dècades perquè, com ja hem dit, aquest és un procés que actua a molt llarg termini.

Fins i tot alguns experts han avançat la hipòtesi que aquesta clivella és, en el fons, la mateixa que la de sector, però que simplement es manifesta de manera lleugerament diferent.

Vegeu també

L'article del qual s'han obtingut aquestes dades es pot consultar en el material del mòdul "Eleccions, sistema de partits i comportament electoral a Espanya" de l'assignatura *Sistema polític espanyol*.

7. Valoració de les clivelles com a explicació del vot

Al llarg de tot aquest mòdul hem mostrat que la teoria de les clivelles explica el vot dels individus. Com que aquesta explicació es basa en la posició social dels individus, i com que aquesta posició social no canvia a curt termini, la predicció de la teoria és que els individus votaran reiteradament pel "seu" partit. És molt important de veure que aquesta reiteració del comportament electoral és una conseqüència lògica de la teoria de les clivelles.

Lògicament, hi haurà canvis de vot a llarg termini: hi pot haver canvis de posició social d'alguns individus per mobilitat social, canvis en l'estructura social per transformacions econòmiques, canvis en la composició demogràfica de les societats per diferents taxes de natalitat dels grups o per moviments migratoris, etc. Això no obstant, la teoria prediu que a curt i mitjà termini els individus repetiran una i altra vegada el mateix comportament electoral. Aquesta és la base de la permanència dels sistemes de partits en els països occidentals. En els països amb llarga tradició electoral, on els alineaments s'hagin desenvolupat prou, els partits importants seran sempre els mateixos. La teoria de les clivelles explica molt bé les causes d'aquesta permanència.

Per aquesta virtut la teoria de les clivelles va ser molt valorada mentre els resultats electorals dels països occidentals eren d'una gran estabilitat. Des de la Segona Guerra Mundial fins als anys setanta, hi va haver poquíssims canvis en els sistemes de partits d'aquests països, ja que aquests sistemes eren inalterables i s'havien fossilitzat, i això va fer que la teoria de les clivelles tingués un gran èxit.

Però els anys setanta van ser anys de convulsions en els sistemes de partits europeus: hi va haver nombrosos terratrèmols electorals i es va qüestionar seriosament una teoria que explicava molt bé la permanència, però que era incapaç d'explicar satisfactòriament les alteracions freqüents.

Sobre la permanència

L'estabilitat en els sistemes de partits és el que, en la literatura acadèmica de l'època, es va anomenar *freezing hypothesis*. Els sistemes de partits estaven "congelats" a causa de les clivelles.

Una de les principals crítiques a la teoria de les clivelles és que explica molt satisfactòriament la permanència però no és capaç d'explicar els canvis electorals a curt termini. Si la gent vota "el seu partit" –el partit que determina la seva posició social– com hi pot haver canvis espectaculars en els sistemes de partits?

Lògicament, una resposta possible és que aquesta explicació hagi deixat de funcionar perquè els alineaments s'hagin erosionat. És el que s'anomena **desalineament**: una erosió general de tots lligams entre els grups socials (o bàndols de les clivelles) i els partits, i que trenca la tradicional permanència en els resultats electorals.

En canvi, la teoria de les clivelles gaudeix d'un avantatge molt rellevant: les variables explicatives del vot són inequívokes. Altres explicacions tindran més problemes de definició de les variables independents i de nitidesa de les causes, però quan s'afirma que el fet de ser obrer, ser catòlic o parlar determinada llengua influeix en el vot dels individus, això és una explicació inequívoca. Pot ser més o menys encertada, però és inequívoca.

A més, aquest tipus de causes són totalment exògenes, independents de la voluntat de l'individu. I per això no hi pot haver dubtes sobre la direcció de la causalitat. En altres mòduls examinem algunes causes del vot que plantegen el dubte de si no en són més aviat una conseqüència. Aquí no hi pot haver aquest dubte perquè la naturalesa de les variables independents ho fa impossible. Després de tot, ningú no esdevindrà burgès per haver votat un partit determinat!

Una altra qüestió que cal valorar respecte d'aquesta explicació del vot és el fet que evita l'elector individual i es basa en col·lectius, en bàndols, en segments socials. Una vegada s'ha detectat que hi ha un alineament entre un d'aquests col·lectius i un partit, ja no és necessari recórrer a l'elector individual, no cal entrar en l'enrevessada i imprevisible psicologia del votant, ja que els membres dels col·lectius voten necessàriament el partit que representa aquell col·lectiu. Aquesta explicació pressuposa que la societat està composta per col·lectius, no pas per individualitats.

La insuportable lleugeresa de l'ésser

Per a explicar l'alt percentatge de vot comunista al sud d'Europa no cal fer enquestes als votants, no cal aclarir les seves percepcions o el seu posicionament polític. En definitiva, no cal recórrer als individus. Contràriament, només cal constatar històricament la industrialització tardana d'aquests països, la resistència històrica de les burgesies locals a satisfer les demandes dels col·lectius obrers, el fracàs reiterat de les possibilitats d'entesa entre la classe obrera i la burgesia local, etc.

Després de tot el que hem exposat, encara resta per aclarir un dubte important respecte a aquesta explicació del vot. Per què les clivelles influeixen en el vot? Què és el que fa que un obrer voti un partit obrer? Ja s'ha dit que és una reacció automàtica a un alineament, però en què es basa aquesta reacció?

Com a mínim, s'han avançat tres motius d'aquesta influència:

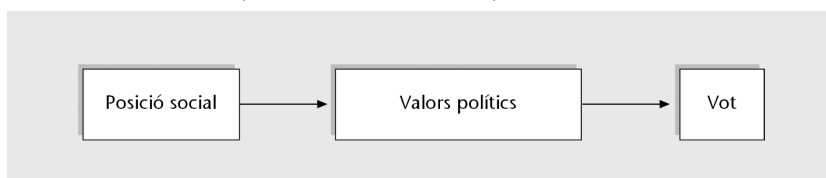
Vegeu també

Sobre desalineament, vegeu el subapartat 6.3 del mòdul "Valors polítics i vot" d'aquesta assignatura. Allà es discuteix per què és més habitual definir-lo en termes de valors polítics que no pas de posició social.

1) La posició social és un indicador de les pistes que rep l'individu: un obrer rodejat d'obrers rebrà diàriament molts estímuls que el portaran a ajustar el seu vot per a adaptar-lo al vot dels seus companys. Igualment, l'existència d'un alineament entre els obrers i un partit obrer implica que aquests obrers rebran diàriament molts estímuls del seu partit que el portaran a reforçar el seu vot: els partits poden ser la conseqüència de l'estructura social però, quan ja existeixen, consoliden i reforcen el vot dels bàndols amb els quals s'alineen.

2) La posició social és un indicador creïble dels valors que adoptaran els individus: és molt probable que un obrer aprecii molts valors com la igualtat, que un burgès aprecii valors com la llibertat individual, etc.; i serien aquests valors els que determinarien el vot dels individus. És a dir, es produiria una cadena causal –com la de la il·lustració adjunta– en la qual la posició social influiria sobre els valors polítics de l'individu i aquests valors influirien sobre el vot.

Gràfic 5. Influència de la posició social en els valors polítics de l'individu

3) No fa falta cap mecanisme específic de connexió entre posició social i vot: els obrers voten diferent que els burgesos simplement perquè els seus interessos objectius són diferents. Igualment, tindrien interessos objectius específics els catòlics, els immigrants, els autòctons, etc.

Vegeu també

Aquests estímuls bidireccionals són el que en el subapartat 3.2 hem anomenat *relació retroactiva*.

Vegeu també

La relació entre els valors de l'individu i el seu vot s'examina en el mòdul "Valors polítics i vot".

Resum

En aquest mòdul, hem tractat d'explicar com la posició social de l'individu condiona el seu vot. Hem fet servir, per a això, el concepte fonamental de *clivella*. Una clivella és una divisió de la societat determinada per la posició dels individus en l'estructura social profundament sentida per aquests, que per aquest motiu acaba configurant els alineaments entre els bàndols de la societat i els partits polítics. En els països occidentals, les clivelles són la classe social, la denominació religiosa i l'origen.

Cada un dels bàndols existents en aquestes societats fortament fragmentades van acabar creant els seus productes culturals, artístics..., i també polítics. Així, van aparèixer els partits polítics de tal o tal bàndol: si en una societat hi havia un bàndol dels treballadors, aparegué el partit dels treballadors, si hi havia un bàndol dels catòlics, va aparèixer el partit dels catòlics, etc. La conseqüència lògica és que els individus que pertanyen a aquell bàndol desenvolupen **alineaments** amb aquells partits, i que cada individu vota lògicament "el seu". El vot esdevé una qüestió d'identitat, no pas d'elecció. I des d'aquesta perspectiva, el vot és gairebé **automàtic**: els obrers voten el partit obrer, els catòlics voten el partit catòlic, etc.

El vot que es deriva de la influència que hi exerceix la clivella de classe social és el que anomenem **vot de classe**, el qual pressuposa l'existència de partits obrers i de partits burgesos, i també de forts alineaments dels obrers amb els partits obrers i dels burgesos amb els partits burgesos. El vot de classe s'ha anat debilitant, i les causes d'aquest afebliment són les següents:

- 1) El vot dels obrers és cada dia menys automàtic, perquè l'obrer tradicional és una imatge caduca.
- 2) S'han reduït les diferències entre les classes.
- 3) Ha aparegut una nova classe social, que hem anomenat *nova classe mitjana* i que no manifesta els mateixos alineaments que cap de les dues classes anteriors.
- 4) I finalment, els partits han adoptat estratègies interclassistes.

Per la seva banda, la connexió entre denominació religiosa i vot es fa de manera específica en cada país, ja que és una relació contingent de la situació cultural i històrica del país. En definitiva, la relació entre denominació religiosa i vot no va en una sola direcció universal, sinó que és una relació que depèn dels alineaments específics que s'hagin produït històricament a cada país.

Pel que fa a la clivella d'origen, produeix alineaments i exerceix un impacte electoral en alguns països. En la versió d'origen nacional, n'hem detectat proves a Bèlgica, Catalunya, el País Basc i Irlanda del Nord. En la versió d'origen ètnic, n'hem trobat als Estats Units i en països fora d'Europa. En la versió de centre-perifèria, són coneguts els casos d'Itàlia, Espanya i altres països europeus. I en la versió urbà-rural, són habituals els casos escandinaus.

Quan en un país hi ha diverses clivelles que se superposen, l'efecte sobre el sistema de partits és similar al que es produeix quan n'hi ha una de sola. En canvi, si les diverses clivelles es juxtaposen, l'efecte sobre el sistema de partits és el d'una gran fragmentació.

Durant la segona meitat del segle XX, en els països occidentals s'ha anat generant el que anomenem la **nova clivella de sector**: una divisió entre els que treballen en el sector públic i/o consumeixen primordialment serveis públics, i els que no ho fan.

Una de les principals crítiques a la teoria de les clivelles és que, malgrat que explica molt satisfactòriament la permanència, no és capaç d'explicar els canvis electorals a curt termini. Si la gent vota "el seu partit" –el partit que determina la seva posició social–, com és possible que es puguin produir canvis espectaculars en els sistemes de partits? En part, trobarem la resposta en els mòduls "Valors polítics i vot" i "Context electoral i vot".

Activitats

1. Feu un mapa d'implantació dels partits democratacristians dels països europeus en les eleccions europees i, a partir de llur aparença, interpreteu a què es deuen les diferències d'implantació en els diferents països. Seguiu els passos següents:

- Cerqueu a Internet els resultats electorals en percentatges d'aquests partits (per exemple, en podeu trobar a l'adreça www.europarl.es/elecciones).
- Copieu els resultats en un full d'Excel; poseu el país en la columna A i els percentatges de vot obtinguts en la columna B.
- Seleccioneu les dues columnes amb el ratolí i premeu la icona de fer mapes. Si no teniu a la vista aquesta icona, trieu l'opció Mapes del menú Inserir. Apareixerà un cursor amb una creu.
- Poseu la creu sobre el lloc del full en el qual vulgueu posar el mapa i arrossegueu-la. Ja teniu el mapa fet!

2. Feu un mapa d'implantació per comunitats autònomes del partit espanyol que vulgueu i, a partir de la seva aparença, interpreteu a què es deuen les diferències d'implantació d'aquest partit en els diferents territoris. Seguiu els passos següents:

- Decidiu quin tipus d'eleccions voleu analitzar (generals, autonòmiques, etc.), quina convocatòria, i quin partit us interessa (recomanem el PSOE, PP o IU).
- Cerqueu a Internet els resultats electorals en percentatges del partit que heu triat (per exemple, en podeu trobar en l'adreça www.eleweb.net/elecciones.htm).
- Copieu els resultats en un full d'Excel; poseu la comunitat autònoma en la columna A i els percentatges de vot obtinguts en la columna B.
- Seleccioneu les dues columnes amb el ratolí i premeu la icona de fer mapes. Si no teniu a la vista aquesta icona, trieu l'opció Mapes del menú Inserir. Apareixerà un cursor amb una creu.
- Poseu la creu sobre el lloc del full en el qual vulgueu posar el mapa i arrossegueu-la. Ja teniu el mapa fet!

3. Feu un mapa d'implantació per comarques del partit català que vulgueu i, a partir de la seva aparença, interpreteu a què es deuen les diferències d'implantació d'aquest partit en els diferents territoris. Seguiu els passos següents:

- Copieu els fitxers Comarques.* al directori següent del vostre PC:
C:\Archivos de programa\Archivos comunes\Microsoft Shared\Datamap\Data
- Executeu el fitxer següent:
C:\Archivos de programa\Archivos comunes\Microsoft Shared\Datamap\Datainst.exe
- Seleccioneu l'opció Avançat i Nou. Us demanarà un nom per a la nova plantilla. Hi podeu posar *Catalunya*. Amb la plantilla Catalunya seleccionada a la finestra de l'esquerra, premeu el botó Agregar i seleccioneu el fitxer Comarques.tab. Seguiu les instruccions i, quan acabeu, premeu el botó Sortir.
- Decidiu quin tipus d'eleccions voleu analitzar (generals, autonòmiques o locals), quina convocatòria i quin partit us interessa.
- Cerqueu a Internet els resultats electorals en percentatges del partit que heu triat (per exemple, en podeu trobar en l'adreça www.idescat.es/estbasiq/decqv/decqv.stm).
- Copieu els resultats en un full d'Excel; poseu la comarca en la columna A i els percentatges de vot obtinguts en la columna B.
- Seleccioneu les dues columnes amb el ratolí i premeu la icona de fer mapes. Si no teniu a la vista aquesta icona, trieu l'opció Mapes del menú Inserir. Apareixerà un cursor amb una creu.
- Poseu la creu sobre el lloc del full en el qual vulgueu posar el mapa i arrossegueu-la. Ja teniu el mapa fet!

Nota tècnica

Per a fer aquestes activitats us cal el programa Microsoft Excel, versió 97, i tenir instal·lat el seu mòdul de mapes. Per a verificar si teniu aquest mòdul instal·lat, mireu si hi ha una icona com aquesta:

o mireu si hi ha l'opció Mapes en el menú Inserir del vostre Excel.

Justificació

Els tres primers passos us permetran de fer mapes comarcals amb l'Excel. Els fitxers Comarques.* són al Taulell de l'assignatura perquè l'Excel no els inclou de sèrie.

Exercicis d'autoavaluació

1. Una clivella és...

- a) una divisió de la societat basada en diferències ideològiques profundament sentides.
- b) una divisió de la societat que té efectes sobre el comportament electoral dels individus.
- c) una divisió de les àrees d'atracció dels partits que separa els electorats potencials.
- d) una divisió objectiva de la societat basada en la posició dels individus en l'estructura social
- e) una divisió subjectiva de la societat basada en l'autoposicionament dels individus en els eixos de competència política

2. Quina de les següents és una clivella amb conseqüències electorals rellevants en alguns països occidentals?

- a) L'esquerra/dreta.
- b) El nacionalisme.
- c) L'origen nacional.
- d) El gènere.

3. Les tres fites històriques que han constituït les clivelles més rellevants de les societats de l'Europa occidental i que tradicionalment s'esmenten com a canalitzadores del comportament electoral són...

- a) la configuració de l'estat nació, la reforma protestant i la Revolució Industrial.
- b) la configuració de l'estat nació, la Segona Guerra Mundial i la Reforma protestant.
- c) la Reforma protestant, la Revolució Industrial i la transició democràtica.
- d) la Segona Guerra Mundial, la configuració de l'estat nació i la Revolució Industrial.
- e) la Segona Guerra Mundial, la Guerra Civil i la transició democràtica.

4. Hi ha diverses causes per les quals el vot de classe s'ha debilitat durant els darrers trenta anys en les societats occidentals. Quina de les asseveracions següents **no** n'és causa?

- a) La pèrdua d'automatisme del vot dels obrers per la seva creixent mobilitat i nivell d'estudis.
- b) La reducció objectiva de les diferències de classe en les societats occidentals avançades.
- c) L'aparició d'una nova classe mitjana que no quadra amb l'estructura de classes tradicional.
- d) L'estratègia interclassista dels partits *catch-all*.
- e) La publicitat enganyosa de les campanyes que practica l'oligarquia contrària a la classe obrera.

5. En la relació entre denominació religiosa i comportament electoral, quina regularitat es dona en les societats occidentals?

- a) Els catòlics solen votar partits conservadors, adeptes a l'*statu quo*.
- b) Els jueus solen votar partits reaccionaris.
- c) Els protestants solen votar partits reformistes.
- d) Les denominacions majoritàries solen votar partits adeptes a l'*statu quo*.
- e) Les denominacions minoritàries solen votar partits adeptes a l'*statu quo*.

6. La consolidació de l'estat de benestar a la segona meitat de segle xx ha provocat l'aparició d'una nova clivella que separa els sectors socials següents:

- a) Els que tenen els coneixements suficients per a estar en la societat del coneixement i els que no els tenen.
- b) Les classes benestants i els exclosos.
- c) Els que utilitzen més els recursos de l'estat i els que no ho fan.
- d) El primer món opulent i el Tercer Món víctima de la globalització.

7. Una crítica bàsica a l'afirmació que les clivelles determinen el comportament electoral ha estat...

- a) que es basa massa en actituds polítiques com ara l'afinitat ideològica, la identificació de partit, la imatge dels candidats, etc.
- b) que és contrària als interessos dels treballadors.
- c) que no incorpora la possibilitat de canvis en el vot.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. d

d) Correcte. La resposta correcta és la **d** perquè fa referència al fet que la divisió és objectiva i basada en l'estructura social. La resposta **e** no pot ser correcta perquè es basa en qüestions subjectives. Les respostes **a** i **c** tenen un problema similar: tot i que la clivella ha de ser profundament sentida, aquest no és el criteri que la defineix perquè això és una qüestió subjectiva. La **c** no és correcta perquè es refereix als partits, i no pas als electors. La resposta **b** podria arribar a ser correcta, però és imprecisa: no totes les divisions amb efectes electorals són clivelles.

2. c

c) Correcte. La resposta correcta és la **c** perquè és una de les tres clivelles tradicionals. La **a** i la **b** no són clivelles, perquè fan referència a valors polítics i/o ideologies. La **d** podria ser una clivella, però hem mostrat que no té efectes electorals, cosa que se'n especificava en la pregunta.

3. a

a) Correcte. La resposta correcta és la **a**, tal com es mostra en el subapartat 1.2. No tenim constància que la Segona Guerra Mundial hagi creat cap clivella, per la qual cosa les respostes **b**, **d** i **e** són incorrectes. Tampoc no en tenim constància respecte a la Guerra Civil i la transició democràtica, amb el problema afegit que aquestes fites són estrictament espanyoles, quan la pregunta es refereix a l'Europa occidental. Per tant, les respostes **c** i **e** també són incorrectes.

4. e

e) Correcte. Les respostes **a**, **b**, **c** i **d** són textualment les que s'han proposat com a causes del debilitament del vot de classe en el subapartat 2.2. L'única que **no** és causa és la resposta **e**, de manera que aquesta és la resposta correcta. En cas que hagueu considerat que la **e** és una causa genuïna del debilitament del vot de classe, haureu de reflexionar seriosament sobre la diferència entre la política i la ciència política.

5. d

d) Correcte. La resposta correcta és la **d**, ja que és l'única regularitat universal que s'ha descrit en aquesta qüestió. Les respostes **a**, **b** i **c** no són correctes, simplement perquè no són empíricament certes: els catòlics, els protestants i els jueus no tenen comportaments similars en els diferents països, sinó que depèn de quins països analitzeu.

6. c

c) Correcte. La resposta correcta és la **c**, tal com s'ha mostrat en el subapartat 6.1. La resposta **d** no pot ser una clivella perquè no parla de la divisió d'una societat, sinó de la divisió del món. Tot i que el fet que no sigui correcta no implica que no sigui certa! La resposta **a** es refereix a la clivella d'habilitat cognitiva, no pas a la clivella generada per l'estat de benestar. I la resposta **b** no es refereix als dos bàndols d'una clivella, sinó que "les classes benestants" es refereix a un bàndol d'una clivella de classe social, i "els exclosos" es refereix a un sector social no definit per la classe social, sinó per altres qüestions.

7. c

c) Correcte. La resposta correcta és la **c**, tal com s'ha mostrat en l'apartat 7. La resposta **a** és incorrecta perquè la clivella no es basa mai en les actituds polítiques ni en cap altre tipus de qüestions subjectives. La resposta **b** no solament és incorrecta, sinó que és acientífica.

Glossari

alineament *m* Lligam o compenetració entre un grup d'electors (habitualment un bàndol d'una clivella) i un partit, que portaria aquest grup a votar automàticament pel partit amb el qual s'alineen.

burgèsia *f* Classe social que detenta la propietat dels mitjans de producció i que, en el capitalisme, ocupa una posició privilegiada.

classe obrera *f* Classe social que només posseeix la seva força de treball i que, en el capitalisme, ocupa una posició subjugada.

classe social *f* Divisió de la societat capitalista basada en qüestions econòmiques, fonamentalment en la propietat dels mitjans de producció.

clivella *f* Divisió de la societat en dos bàndols oposats determinada per la posició dels individus en l'estructura social i que, com que és profundament sentida pels individus, acaba configurant els alineaments entre els bàndols de la societat i els partits polítics.

clivella cognitiva *f* Nova divisió de la societat basada en la capacitat dels individus per a accedir als coneixements i de la seva competència per a processar-los, i que comença a generar alineaments i a influir en el comportament electoral.

clivella de classe social *f* Divisió de la societat capitalista basada en qüestions econòmiques que ha generat alineaments estables durant molt de temps, i que ha influït moltíssim en el comportament electoral.

clivella de denominació religiosa *f* Divisió de la societat basada en la col·lectivitat religiosa a la qual l'individu pertany (amb certa independència de les seves creences), que ha generat alineaments estables durant molt de temps, i que ha influït moltíssim en el comportament electoral.

clivella de sector *f* Nova divisió entre els que treballen en el sector públic i/o consumeixen primordialment serveis públics i els que no ho fan, i que comença a generar alineaments i a influir en el comportament electoral.

clivella d'origen *f* Divisió de la societat basada en identitats nacionals, en característiques ètniques o racials, en la procedència regional (del centre del país o de la perifèria) o en la procedència rural o urbana dels ciutadans. Aquesta divisió ha generat alineaments estables i ha influït en el comportament electoral.

clivella religiosa *f* Divisió de la societat determinada pel fet de pertànyer o no a una col·lectivitat religiosa, que ha generat alineaments estables i que ha influït en el comportament electoral.

denominació religiosa *f* Col·lectivitat de ciutadans que comparteixen ritus religiosos.

desalineament *m* Erosió general de tots els lligams entre els grups socials (o bàndols de les clivelles) i els partits, i que trenca la tradicional permanència en els resultats electorals. Vegeu-ne també la definició en termes de valors polítics en el mòdul "Valors polítics i vot".

índex d'Alford *m* Percentatge d'obers que voten partits obrers menys el percentatge de burgesos que voten partits obrers (l'índex original era lleugerament diferent, però l'hem adaptat per raons didàctiques).

mapa d'implantació *m* Representació cartogràfica que mostra els percentatges de vot que un partit obté en diferents territoris.

nova classe mitjana *f* Conjunt de professionals amb alts nivells d'estudis, ocupats en el sector de serveis, que gaudeixen de bones condicions laborals i econòmiques i tenen un estil de vida acomodat. No són assimilables a l'antiga burgesia.

origen ètnic *m* Procedència de l'individu segons les seves característiques racials.

origen nacional *m* Procedència de l'individu segons la seva identitat nacional.

posició social *f* Ubicació de l'individu en l'estructura social segons la seva classe, denominació religiosa, origen, etc.

vot automàtic *m* Vot que s'efectua de la posició social de l'elector i en funció dels alineaments entre partits i bàndols de les clivelles.

vot de classe *m* Vot que s'efectua de la classe social a la qual pertany l'elector.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Lipset, S. M.; Rokkan, S. (1967). "Cleavage structures, party systems and voter alignments". A: S. M. Lipset; S. Rokkan (ed.) *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Nova York: The Free Press [Versió en castellà: **A. Batlle** (comp.) (1992) *Diez textos básicos de ciencia política*. Barcelona: Ariel.]. És el text més clàssic sobre clivelles.

Sobre classe social i vot

Broughton, D.; Napel, H. M. ten (2000). *Religion and mass electoral behaviour in Europe*. Londres: Routledge. És l'obra més actualitzada sobre religió i vot.

Evans, G. (ed.) (1999). *The end of class politics*. Oxford: Oxford University Press.

González, J. J. (1996). "Clases, ciudadanos y clases de ciudadanos". *Revista española de investigaciones sociológicas* (núm. 74, pàg. 45-76).

Bibliografia complementària

Alford, R. (1963). *Party and society*. Chicago: Rand McNally.

Bartolini, S. (1988). "Partidos y sistemas de partidos". A: G. Pasquino i altres (ed.) *Manual de ciencia política*. Madrid: Alianza.

Bartolini, S.; Mair, P. (1990). *Identity, competition and electoral availability*. Cambridge: Cambridge University Press.

Caínzos, M. A. (2001). "La evolución del voto clasista en España, 1986-2000". *Zona abierta* (núm. 96/97, pàg. 91-171).

Dalton, R. (2002). *Citizen politics. Public opinion and political parties in advanced industrial democracies* (3a. ed.). Londres: Chatman House.

Font, J. i altres (2001). "El comportament electoral dels catalans: factors i pautes". A: F. Pallarès (ed.) *Elecciones i comportament electoral a Catalunya 1989-1996* (núm. 11., cap. IV). Barcelona: Mediterrània ("Col·lecció Estudis Electorals").

Gunther, R.; Montero, J. R. (1994). "Los anclajes del partidismo: un análisis comparado del comportamiento electoral en cuatro democracias del sur de Europa". A: P. del Castillo (ed.) *Comportamiento político y electoral*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

Harrop, M.; Miller, M. (1987). "The social bases of voting behaviour". A: *Elections and voters*. Londres: Macmillan.

Lipset, S. M. (1959). *Political man: The social bases of politics* (especialment, el cap. 1). Nova York: The John Hopkins University Press [Versió en castellà: (1987) *El hombre político: las bases sociales de la política*. Madrid: Tecnos.].

Noelle-Neumann, E. (1984). *The spiral of silence*. Chicago: The University of Chicago Press.

Paramio, L. (2000). "Clase y voto: intereses, identidades y preferencias". *Revista española de investigaciones sociológicas* (núm. 90, pàg. 81-95). Madrid.

Parry, G. i altres (1992). *Political participation and democracy in Britain* (cap. 4). Cambridge: Cambridge University Press.

Torcal, M.; Chibber, P. (1995). "Elites, cleavages y sistema de partidos en una democracia consolidada: España, 1986-1992". *Revista española de investigaciones sociológicas* (núm. 69, pàg. 7-38). Madrid.

Annex

Taula 3. Denominacions religioses i partits polítics en diferents països occidentals

Holanda	Catòlics	Protes-tants		
Christian Democratic Party	25	24		
Party for Freedom and Democracy	27	20		
Labour Party	14	14		
Socialistic Party	11	5		
Christian Union	0	15		
D'altres i en blanc	24	22		

Regne Unit	Catòlics	Protes-tants	Musul-mans	
Conservative	31	45	7	
Labour	41	29	67	
Liberal Democrat	14	15	17	
D'altres i en blanc	14	12	10	

Estats Units	Catòlics	Protes-tants	Jueus	Altres
Democrats	57	59	67	63
Republicans	43	41	33	37

Font: Enquesta Social Europea (2012-2013, 6a. onada) i NES 2012 pels Estats Units.

Taula 4. Percentatge de vot als diferents partits belgues segons llengua primera (percentatge)

Bèlgica	Valons	Flamencs	Total
PS	33	0	15
CD&V	1	24	14
N-VA	1	24	14
SP.A	2	16	11
Open VLD	2	16	10
MR	23	0	9
CDH	13	0	5

Font: Bèlgica (Enquesta Social Europea 2012-2013, 6a. onada).

Bèlgica	Valons	Flamencs	Total
Ecolo	12	0	5
D'altres	12	20	17

Font: Bèlgica (Enquesta Social Europea 2012-2013, 6a. onada).

Taula 5. Rellevància electoral de les diferències d'origen nacional en algunes nacions europees. Dades actualitzades per a Catalunya

Catalunya	Origen autòcton	Origen espanyol
PPC	2	9
PSC	6	24
C's	7	12
CUP	9	3
Junts pel Sí (1)	44	14
Catalunya Sí que es Pot (2)	15	16
Altres i en blanc	4	3
Nul	1	1
NsNc	11	16

(1) Junts pel Sí: Coalició electoral que inclou CDC, ERC, Demòcrates de Catalunya i Moviment d'Esquerres

(2) Catalunya Sí que es Pot: Coalició electoral que inclou ICV, EUiA, Podem i EQUO

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Baròmetre d'Opinió Política del Centre d'Estudis d'Opinió (1a. onada 2017).

Taula 9. Diferència de vot per raons de sexe a Islàndia

Islàndia	Home	Dona
Samfylkinguna	21	35
Framsóknarflokkinn	16	12
Sjálfstæðisflokkinn	32	27
Vinstri hreyfinguna-Grænt framboð	22	19
D'altres	10	7

Font: Islàndia (Enquesta Social Europea 2012-2013, 6a. onada).

Taula 11a. La nova diferència de sector. Suècia

Suècia	Sector públic	Sector privat
Socialdemokraterna	35	29
Moderata samlingspartiet	24	36
Miljöpartiet de gröna	10	9
Folkpartiet liberalerna	9	8
Vänsterpartiet	7	4

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta Social Europea (2012-2013, 6a. onada).

Suècia	Sector públic	Sector privat
Centern	5	5
Altres partits	10	9

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta Social Europea (2012-2013, 6a. onada).

Taula 11b. La nova diferència de sector per intenció de vot al Parlament de Catalunya

Catalunya	Sector públic	Sector privat
ERC	22	17
PSC	8	10
Podemos i confluències	19	14
Ciutadans	5	7
PDeCAT	4	6
CUP	7	4
PP	3	4
Altres partits i NS/NC	32	39

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Baròmetre d'Opinió Política del CEO (1a. onada 2017).

